



GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

Hemlösa barn – finns dom?

- En rättslig studie över hur barnperspektivet beaktas i socialtjänstens utredningar av hemlösa barnfamiljer



Socionomprogrammet
C-**u**ppsats **H**östterminen 2007

Författare: Kristin Bäckstrand
Camilla Larsson
Handledare: Gustav Svensson



ABSTRACT

Hemlösa barn - finns dom?

- En rättslig studie över hur barnperspektivet beaktas i socialtjänstens utredningar av hemlösa barnfamiljer

När vuxna personer med barn vänder sig till socialtjänsten för ansökan om ekonomiskt bistånd ska även barnens situation uppmärksammas och ett barnperspektiv ska intas vid handläggningen av dessa ärenden. Vår uppsats syftar till att, genom analys av 32 utredningar, undersöka huruvida socialtjänsten i Göteborgs Stad kan anses ha uppfyllt Socialtjänstlagens intentioner genom att utgå ifrån ett barnperspektiv i utredningar rörande hemlösa barn under år 2006. Vi utgår ifrån ett rättsligt perspektiv som innebär att vi närmare studerar hur några av våra rättsregler är utformade, för att sedan applicera den kunskapen på den fortsatta studien. Utifrån begreppen barnperspektiv och delaktighet vill vi undersöka i vilken grad barnen synliggörs i de aktuella utredningarna. Vi vill då veta hur användningen av ett barnperspektiv kännetecknas och vilka utsagor som visar att ett barnperspektiv har legat till grund för utredningarna. De frågeställningar vi ställer oss är: På vilket sätt kartläggs barnets situation i utredningarna? I vilken grad är barnet delaktigt i att beskriva sin egen situation? Kan utredningarna anses uppfylla gällande svensk lagstiftning vad det gäller barnets rätt till delaktighet? Endast i 5 av 32 utredningar uppger handläggaren att hon/han utgår från ett barnperspektiv i bedömningen eller i beslutet vilket för oss är ett förvånande resultat. Vår undersökning talar därmed för att det ännu är långt kvar till Socialtjänstlagens intentioner uppnås vad det gäller intagandet av ett barnperspektiv. Utifrån vår undersöknings resultat drar vi slutsatsen att barnens situation kartläggs och dokumenteras i alldeles för liten omfattning samt att implementeringen av rutiner kring barnperspektivet går trögt och troligen bör integreras på ett tydligare sätt i kommunala riktlinjer.

Nyckelord: barnperspektiv, barnets rätt, delaktighet, hemlöshet och ekonomiskt bistånd.

Bäckstrand, K & Larsson, C (2007): *Hemlösa barn - finns dom? – En rättslig studie kring hur barnperspektivet beaktas i socialtjänstens utredningar av hemlösa barnfamiljer*. C-uppsats i socialt arbete 10 p. Göteborgs Universitet: Institutionen för socialt arbete.

FÖRORD

Till att börja med vill vi passa på att tacka Fördelningsprojektets referensgrupp för uppdraget vi tilldelats. Samtidigt vill vi tacka de som arbetar på socialjouren för att vi har fått tillgång till deras lokaler och datorer i samband med datainsamlingen.

Vi har båda sedan utbildningens början varit inställda på att arbeta med barn och familjer och under termin sex, då vi läste kursen Rättsliga dilemman, väcktes vårt intresse för just det juridiska perspektivet på socialtjänstens arbete. Vår handledare under uppsatsskrivandet, Gustav Svensson, var också examinator på sjätte terminens juridiska kurs och uppmärksammade oss på den komplexitet som Socialtjänstlagen bjuder. Detta gav oss insikten att juridikkursen i början av utbildningen är långt ifrån tillräcklig. Som socialsekreterare är juridiken central och därför är vi förvånade över att det är relativt få som väljer juridik som fördjupningskurs, också mot den bakgrunden att en stor del nyutexaminerade socionomer arbetar just på socialkontor. Vår förförståelse grundar sig även på att vi båda gjorde femte terminens praktik inom socialtjänsten, samt att vi nu arbetar med ekonomiskt bistånd respektive på socialjouren.

Stort tack till Gustav Svensson som har varit en ypperlig handledare under uppsatsskrivandet. Alltid tillgänglig med bra råd och tänkvärda kommentarer!

Kristin Bäckstrand & Camilla Larsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	1
1.1 FÖRDELNINGSPROJEKTET OCH VÅRT UPPDRAG	1
1.2 PROBLEMFÖRMULERING	2
1.3 SYFTE OCH FRÅGESTÅLLNINGAR	3
1.4 DISPOSITION	3
2 METOD	4
2.1 RÄTTSDOGMATISK METOD	4
2.2 UNDERSÖKNINGSMATERIALETS AVGRÄNSNINGAR	5
2.3 STUDIER OCH ANALYS AV UTREDNINGAR	5
2.4 METODDISKUSSION	6
2.4.1 Begränsningar	6
2.4.2 Validitet – Reliabilitet – Generaliserbarhet	7
2.5 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	8
3 HISTORIK - SVENSK BARNRÄTT I BACKSPEGELN	10
3.1 BARNRÄTTENS FRAMVÄXT I SVERIGE – EN HISTORISK TILLBAKABLICK	10
3.2 FN:S BARNKONVENTION	11
4 SOCIALTJÄNSTEN OCH BARN - GÄLLANDE RÄTT	14
4.1 BARNETS BÄSTA – VAD SÄGER LAGEN?	14
4.2 BARNETS DELAKTIGHET – VAD SÄGER LAGEN?	15
4.3 DOKUMENTATION INOM SOCIALTJÄNSTEN	16
4.4 BARNOMBUDSMANNENS REKOMMENDATION - BARNKONSEKVENSANALYS	17
4.5 KOMMENTAR	17
5 TIDIGARE FORSKNING KRING BARNPERSPEKTIV	19
5.1 BARNPERSPEKTIV - VUXENPERSPEKTIV	19
5.2 BARNPERSPEKTIVETS GENOMSLAG I STATLIGA MYNDIGHETER	20
5.3 BARNPERSPEKTIV I SOCIALTJÄNSTENS HANDLÄGGNING AV EKONOMISKT BISTÅND	20
5.4 BARNES DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE I DEN SOCIALA BARNVÅRDEN	20
5.5 BARNES DELAKTIGHET I FAMILJERÄTTSPROCESSER	22
6 TEORETISK ANSATS	23
6.1 ÖVERGRIPANDE PERSPEKTIV FÖR STUDIEN	23
6.2 TANKEMODELLER KRING BARNPERSPEKTIV	23
6.3 SHIERS DELAKTIGHETSMODELL	24
6.4 TEORETISK MODELL FÖR VÅR STUDIE	26
6.4.1 Modellens konstruktion	26
6.4.2 Modellens förtjänster och begränsningar	28
7 RESULTAT OCH ANALYS	29
7.1 ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING AV UTREDNINGSMATERIALET	29
7.2 RESULTATET I RELATION TILL STUDIENS TEORETISKA MODELL	31
7.2.1 Nivå ett – barnet omnämns men får ingen betydelse	31
7.2.2 Nivå två – ett generellt barnperspektiv beaktas	33
7.2.3 Nivå tre – barnets situation klarläggs utifrån ett vuxet barnperspektiv	34
7.2.4 Nivå fem – barnets situation klarläggs utifrån dess egen utsaga och beaktas i bedömningen	38
7.2.5 Sammanfattning och reflektion kring materialet i relation till vår teoretiska modell	38
7.3 RESULTATET I RELATION TILL GÄLLANDE RÄTT	39
7.3.1 Barnperspektivets genomslag i utredningarna	39
7.3.2 Sammanfattning och reflektion av materialet i relation till gällande rätt	41
8 SLUTDISKUSSION	42
8.1 MÖJLIGA ANLEDNINGAR TILL STUDIENS RESULTAT	42
8.2 FRÅGOR FÖR FRAMTIDEN	44

8.3 SLUTKOMMENTAR	45
9 REFERENSER.....	46
LAGAR	46
PROPOSITIONER	46
SKRIFTER I STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR (SOU).....	46
SOCIALSTYRELSENS FÖRFATTNINGSSAMLING	46
AVGÖRANDE.....	46
LITTERATUR	46
ARTIKLAR	48
INTERNETKÄLLOR	48
BILAGA 1 - INFORMATIONSBREV	

1 INLEDNING

Ett allt hårdare klimat på bostadsmarknaden leder till ökande problem med hemlöshet. När hemlöshet drabbar barnfamiljer är det särskilt allvarligt. Socialstyrelsen gjorde år 2005 en kartläggning rörande hemlöshet i Sverige, återgiven i Statens Offentliga Utredningar (SOU 2005:88). Det framkom då att 4896 hemlösa personer i vårt land också var föräldrar. Det går av undersökningens resultat inte att uttala sig om huruvida barnen bor hos sina föräldrar stadigvarande, växelvis eller har umgänge med en hemlös förälder. Hur många barn som därmed är direkt berörda av hemlösheten är oklart. Att det är alldeles för många kan vi däremot definitivt sluta oss till.

Hemlöshet kan definieras på olika sätt. Vi väljer att använda begreppet i betydelsen varandes utan *hem*. Vi menar att man visserligen kan ha en bostad, i form av tak över huvudet och en plats att sova på, men ändå vara utan ett hem och en fast punkt. Hemlösa barnfamiljer hamnar i regel inte på gatan, eftersom socialtjänsten anstränger sig för att akut bistå familjerna. Däremot hänvisas familjerna till temporära lösningar, likt boende på vandrarhem och hotell. Ibland blir alternativet inneboende hos släktingar eller bekanta under varierande tid. Trots tak över huvudet innebär avsaknaden av hemmets trygga punkt att barn påverkas oerhört negativt. De tvingas leva trångbodda med magasinerade tillhörigheter och skamkänslor inför att ta hem kamrater. Just trångboddheten tycks utgöra ett särskilt stort problem för barnen då det bland annat medför svårigheter att sköta skolarbetet. Med liten yta följer också större risk för konflikter mellan familjemedlemmar (Andersson & Svärd, 2007).

Trots att detta är ett växande problem uppmärksammas inte dessa barn i tillräckligt hög grad. Socialtjänstlagen (SFS 2001:453), fortsättningsvis också förkortad SoL, fastställer att ett barnperspektiv ska intas i alla frågor som rör barn, något som innefattar såväl beaktande av barnets bästa som en rätt för barnet att uttrycka sin åsikt i frågor som berör dem. Barnperspektivet har dock visat sig få begränsad genomslagskraft när det gäller ansökningar om ekonomiskt bistånd, vilket är fallet när någon ansöker om bostad (Socialstyrelsen/Länsstyrelserna, 2003). Det kan mot den bakgrunden hävdas att den extra omsorg som skall ägnas barnen enligt lag, inte uppfylls. Det kan också påstås att barn inte tillskrivs samma medborgerliga status som vuxna, avseende rätten att få sin röst hörd. Till följd därav riskerar barn att osynliggöras och de tillförsäkras därmed inte sina rättigheter i en välfärdsstat som Sverige.

1.1 Fördelningsprojektet och vårt uppdrag

I Göteborgs Stad bedrivs ett projekt som benämns Fördelningsprojektet och vars uppgift är att handlägga ärenden som rör bostadslösa personer i kommunen. Efter en första utredning beslutas om den sökande kan anses ha störst anknytning till Göteborg och om så är fallet tilldelas denne ett av de befintliga 21 socialkontoren för vidare handläggning. Projektet startade i mars 2005 och sluttiden för verksamheten i projektform är bestämd till juni 2008.

I Fördelningsprojektets inledande skede antog man att en absolut majoritet av de personer som skulle aktualiseras inom projektet skulle vara ensamstående män. I ljuset av detta antagande har man förvånande nog upptäckt att ett stort antal barn passerat genom verksamheten. Under år 2006 identifierades 96 ärenden rörande hemlösa föräldrar i Fördelningsprojektet. Arton av dessa boendeansökningar har konstaterats beröra barn som också är hemlösa. Detta väcker naturligtvis frågor kring de aktuella barnens situation och den referensgrupp som är kopplad till Fördelningsprojektet har inom ramen för denna uppsats bett

oss att studera dessa ärenden mer ingående. Framförallt vill referensgruppen få svar på i vilken grad barnen i dessa ärenden synliggjorts i socialtjänstens utredningar. Detta är också vad vår uppsats ska försöka bringa ett svar på. Då vi i uppsatsen pratar om barn avses varje människa upp till 18 år.

1.2 Problemformulering

Allmänhetens syn på barn har förändrats i vårt land visar en historisk tillbakablick. Från att ha betraktat barn som ett bihang till vuxna, i stort sett utan rättigheter, har perspektivet vidgats till att idag innebära en syn på barn som subjekt med medborgerliga rättigheter. Svensk barnrätt kan idag härledas till Förenta Nationernas (fortsättningsvis förkortat FN) Barnkonvention, vilken ratificerades av Sverige år 1990 och numer är införlivad på flera sätt i svensk lagstiftning. Förändringar har exempelvis införts i Socialtjänstlagen, vilka blir viktiga för vår studie (se bland annat Ewerlöf/Sverne/Singer, 2003). Bland annat återfinns barns rätt att uttrycka sina åsikter i frågor som berör dem som en lagstiftad princip, en princip som kan kopplas till Regeringsformens fastställda mänskliga rättigheter avseende alla medborgare i vårt land. Barn är ju i lika hög grad medborgare som vuxna (Ewerlöf, 1994). En Barnombudsman är också instiftad, med uppgift att tillvarata barnens intressen och påskynda genomdrivandet av Barnkonventionens intentioner inom myndigheter (www.bo.se).

Fortfarande kan dock vuxnas syn på barn i många situationer ifrågasättas. I synnerhet gäller detta när frågor som huvudsakligen hanteras av vuxna är på dagordningen, som exempelvis är fallet i socialtjänstens verksamhet. Kan vuxna verkligen anses ta barns åsikter på allvar och beakta dem i tillräckligt hög grad? Eller präglas fortfarande vuxnas syn på barn som varandes små, oförmögna och primärt i behov av skydd? Kanske behöver vuxna omvärdera sitt synsätt på barns kompetens och duglighet (Edenhammar, 1994)? En syn på barnet som aktivt och medvetet skulle troligen förändra det beslutsunderlag på vilket flertalet av olika myndigheters beslut vilar.

I Social rapport (2006) konstaterar Socialstyrelsen att det bedrivits mycket lite tidigare forskning kring barn i ekonomisk utsatthet. Man fastställer också att det finns svårigheter med att utkristallisera enskilda faktorer som medför att barn utvecklas negativt, dock kan svag ekonomi och mottagande av ekonomiskt bistånd ses som riskfaktorer. För barnet är den ekonomiska situationens konsekvenser här och nu mest avgörande. Bristande ekonomi inverkar på flera områden i livet, där boendet är ett viktigt sådant. I en resurssvag familj lever barn oftare trångbott och äger relativt sett färre saker. Svag ekonomi ses också som kopplat till otrygghet, vilket i allra högsta grad torde gälla för barn som är hemlösa. Sammanfattningsvis kommer man fram till att kunskapen från befintlig forskning när det gäller barn i ekonomisk utsatthet är bristfällig (Ringbäck Weitof i Socialstyrelsen, 2006). Det står för oss alldeles klart att dessa barn behöver beredas plats där deras åsikter och utsagor kring sin situation tillmäts betydelse. Det är ju även barnens livsvillkor som berörs när föräldrarna är i behov av ekonomiskt bistånd och boende. Barnen har också en egen tillvaro att hantera, en verklighet som givetvis skiljer sig från föräldrarnas.

Eftersom barn, just på grund av att de är barn, redan är i underläge i vårt samhälle anser vi det viktigt att lyfta fram barnen som individer. Att åtgärder och förhållningssätt från vuxna ofta kan upplevas annorlunda än vad man som vuxen åsyftat ser vi som problematiskt. Vi menar att barn skall beredas möjligheter att föra fram sina åsikter och kunna beskriva den situation som de befinner sig i på ett sätt som passar just det specifika barnet. Vår studie vill kasta ljus på barnets åsikter i utredningar kring boende och ekonomiskt bistånd, i den mån de finns. I

vilken grad kan svensk lagstiftning anses uppfyllas avseende de utredningar vi kommer att studera?

1.3 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med vår studie är att studera huruvida socialtjänsten i Göteborgs Stad kan anses ha uppfyllt Socialtjänstlagens intentioner, genom att utgå ifrån ett barnperspektiv i utredningar rörande hemlösa barn under år 2006. Utifrån begreppen barnperspektiv och delaktighet vill vi undersöka i vilken grad barnen synliggörs i de aktuella utredningarna. Vi vill då veta hur användningen av barnperspektiv i utredningar kännetecknas och vilka utsagor som visar att ett barnperspektiv har legat till grund för utredningarna.

De frågeställningar vi vill ha svar på är;

- På vilket sätt kartläggs barnets situation i utredningarna?
- I vilken grad är barnet delaktigt i att beskriva sin egen situation?
- Kan utredningarna anses uppfylla gällande svensk lagstiftning vad det gäller barnets rätt till delaktighet?

1.4 Disposition

Vi inleder vår uppsats med en kort presentation kring hemlöshet och det uppdrag som vi fått från Fördelningsprojektet. Dessa tillsammans med problemformuleringen ligger till grund för vår undersökning. Därefter följer syfte och frågeställningar. I kapitel två presenterar vi avgränsningar av undersökningsmaterialet, de metoder vi använder, en metoddiskussion, reliabilitet, validitet och generaliserbarhet samt de etiska överväganden vi gjort. I det tredje kapitlet ger vi en historisk tillbakablick över svensk barnrätt och presenterar därefter FN:s Barnkonvention. Kapitel fyra tar upp gällande rätt avseende socialtjänstens skyldigheter gentemot barn samt Barnombudsmannens rekommendationer och följs därefter av kapitel fem som ger en översikt över vår litteratursökning såväl som tidigare forskning. Kapitel sex presenterar vår teoretiska ansats och i kapitel sju introducerar vi vårt resultat i direkt anslutning till vår teoretiska modell samt till gällande rätt. Här vill vi förtydliga att vi i denna uppsats alltså presenterar och analyserar vårt material i samma kapitel. Detta utifrån tanken att detta förfaringssätt underlättar för läsaren att se sambanden. Slutligen presenterar vi i kapitel åtta vår slutdiskussion tillsammans med frågor för framtiden samt våra slutkommentarer. Efter detta följer referenser och bilagor.

2 METOD

Utifrån vårt syfte med studien anser vi det vara betydelsefullt att använda oss av ett rättsligt perspektiv som vi i det följande beskriver. Genom det rättsliga perspektivet vill vi få en närmare vetskap om de rättsregler socialtjänsten har att förhålla sig till i sin verksamhet i allmänhet och inom ekonomiskt bistånd i synnerhet. Ytterligare en metod, som utifrån syftet med studien blir central, är analys av utredningar. Det arbetsmaterial som vi använt oss av består av skrivna utredningar och redan under datainsamlingen påbörjades vår analys. Vi presenterar metoden närmare under rubriken studier och analys av utredningar.

Studien är såväl deskriptiv som analytisk då vi vill skildra i vilken grad barnperspektivet beaktas samt på vilket sätt barnens situation kartläggs i utredningarna.

2.1 Rättsdogmatisk metod

Vi har valt att bland annat använda oss av rättsdogmatisk metod vilken syftar till att ta reda på vad som är gällande rätt. Metoden påstås vara en oberoende undersökningsmetod på det viset att man i stället för teorier använder sig av rättskällor då man analyserar. Vi har valt att studera den gällande rätten utifrån ett internt perspektiv, som innebär att vi tittar närmare på hur några av de rättsregler som finns i vårt samhälle gestaltar sig (Hollander/Borgström, 2005).

Vi kommer längre fram att presentera de lagar och paragrafer som vi anser vara relevanta för vår studie. Vi kommer då att tolka lagtexterna med hjälp av en teleologisk tolkningsmetod som innebär att vi tolkar lagen utifrån syftet med vår studie och använder oss av bland annat lagens förarbeten som tolkningskälla (Hydén, 2001). Rättskällor är hierarkiskt ordnade, i betydelsen att man lägger olika tyngd vid dem i tolkning av lagen. När en rättsdogmatisk metod används är det viktigt att vara medveten om detta och således följa ordningen (Hollander/Borgström, 2005). Denna hierarkiska ordning ser ut som följer:

1. Lagar och förordningar
2. Lagförarbeten
3. Prejudikat
4. Socialstyrelsen allmänna råd

De rättskällor som anses vara mest inflytelserika vid tolkning av rättsregler är författningstexter, såsom lagar och förordningar, eftersom dessa genomgått en demokratisk beslutsprocess. I vår undersökning är det Socialtjänstlagen vi hänvisar till och denna presenterar vi i kapitlet *Socialtjänsten och barn – gällande rätt*. De förarbeten som vi använder oss av vid vår tolkning är framförallt Statens offentliga utredningar (fortsättningsvis kallade SOU) samt departementschefens uttalanden som återges i propositioner. Utgångspunkten för oss då vi tolkar rättsreglerna med hjälp av förarbeten, är att dessa skrivits i syfte att vägleda rättstillämpningen (Hollander/Borgström, 2005).

Eftersom Socialtjänstlagen är en ramlag med ett diffust och allmänt språkbruk fyller prejudikat en stor funktion då man ska tolka rättsregler, av den orsaken att dessa har en stark rättsbildande uppgift. Det finns i och för sig ingen plikt i att följa dessa avgöranden men de fungerar som vägledning för beslutsfattare eller rättstolkare (Hydén, 2001). JO-uttalanden är viktiga då de bidrar till att utveckla rättspraxis. Detta då JO utövar tillsyn över rättstillämpningen inom den offentliga sektorn och verkar för att lagstiftningens brister

undanröjs (Hydén, 2001). Utifrån vårt syfte med studien har vi endast funnit två JO-uttalanden som vi längre fram i arbetet presenterar. Inom socialrätten utökas rättskällorna av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, som vi också använder oss av. Dessa tillsammans med förarbeten och JO-uttalanden är viktiga då man ska tolka rättsregler som härstammar från en ramlag (Hollander/Borgström, 2005).

2.2 Undersökningsmaterialets avgränsningar

Första dagen på Socialjouren fick vi ett journalutdrag bestående av en lista med de 231 ärenden som handlagts inom Fördelningsprojektet under år 2006. Med hjälp av Websotis, som är det journalföringssystem som Göteborgs Stad använder sig av, sållade vi bort de hushåll som inte hade barn. Därefter sökte vi via Västfolket, som är ett folkbokföringsregister, och kunde definiera sammanlagt 96 ärenden som på olika sätt berörde barn.

Vår uppgift blev nu att läsa igenom fysiska akter som fanns hos Fördelningsprojektet, för att på så sätt ta reda på vilka föräldrar som också hade barnen boende hos sig. Det vi studerar är ju om hemlösa barn syns i utredningarna och inte deras föräldrar. I denna omgång kunde vi välja bort de barnfamiljer som återvände från Libanon i samband med krigsutbrottet sommaren 2006. Detta gjorde vi utifrån att dessa familjer omfattades av särskilda regler utfärdade på Regeringsnivå. Vidare valde vi bort ensamstående föräldrar som inte hade barnen boende hos sig och som inte heller hade kontakt med sina barn.

Ytterligare ett val blev att bestämma om vi i studien skulle undersöka utredningar som berörde ensamstående föräldrar, som inte hade barnen boende hos sig, men som i sin ansökan uppgav att de inte hade kontakt med sina barn eftersom de inte hade något boende. Detta är i vår mening en mycket intressant samling utredningar att studera eftersom barnen i allra högsta grad lever i konsekvensen av att en förälder inte har ett hem. Vi insåg dock relativt snart att vi inte hade möjlighet att fokusera på dessa eftersom tiden inte räckte till. Totalt återstod då 18 ärenden som berör hemlösa barnfamiljer. Det är dessa 18 barnfamiljer som vår studie fokuserar genom att vi studerar såväl den utredning som är genomförd hos Fördelningsprojektet som den grundutredning som gjorts på de olika stadsdelarnas socialkontor.

2.3 Studier och analys av utredningar

Ett utmärkande drag för alla former av textanalyser är att materialet visar oss hur ett fenomen kommer till uttryck (Widerberg, 2002) vilket passar vårt syfte utomordentligt. Materialet som vi använt för vår studie består av sammanställda utredningar från olika socialkontor runt om i Göteborgs stadsdelar. Genom att senare i uppsatsen presentera vad lagstiftningen fastställer kring barnperspektiv inom socialtjänsten, och dokumentationsskyldigheten kring detsamma, menar vi oss lägga grund för att det bör finnas utsagor som klargör barns inställning till sin situation i de studerade utredningarna.

Efter att ha avgränsat vårt undersökningsmaterial skrev vi ut utredningarna från Fördelningsprojektet i pappersform för att lättare kunna markera intressanta citat. Vi bestämde vi oss för att numrera utredningarna från 1 till 18, för att underlätta för oss själva vid bearbetning och inplacering av materialet i vår teoretiska modell (se vidare under avsnittet *Teoretisk ansats*). Vi delade upp vår modells olika nivåer och använde ett papper för varje nivå, där vi sedan kunde kategorisera in de olika utredningarna där de utifrån vår tolkning

hörde hemma. Under detta arbete valde vi att också skriva stödord för varje utredning som beskrev ärendet och de berörda. På det sättet fick vi samtidigt en beskrivning av undersökningsmaterialet. För att vara säkra på att vi tolkade och placerade utredningarna på rätt nivå i modellen har vi båda två läst igenom samtliga utredningar. De fall där vi varit osäkra och inte kommit fram till samma slutsats har vi resonerat oss fram till en gemensam bedömning kring vilken nivå i modellen de ska placeras på.

Efter att den första omgången utredningar var genomlästa, var det dags att återigen leta i Websotis efter utredningarna som gjorts på övriga socialkontor. Detta gick mycket snabbare då vi nu visste vilka personer det rörde sig om. De resterande utredningarna numrerade vi från 19 till 32. Varje utredning från Fördelningsprojektet har legat i var sin plastficka och där placerade vi också den tillhörande utredningen från respektive stadsdel. Eftersom vi nu hade beskrivningen av vårt urval behövdes inte lika mycket utrymme för kategoriseringen av dessa utredningar. Av den anledningen användes i denna omgång endast ett papper för inplacering av allt material på respektive nivå av modellen. Bredvid varje siffra som motsvarade en utredning skrev vi också dit vilken stadsdels socialkontor som genomfört utredningen. Precis som vi gjorde med den första omgången utredningar, har båda två läst igenom dessa för att se om vi gjort en enhetlig bedömning. Vi diskuterade noga de fall som vi kände oss osäkra över och placerade utredningen på den nivå i modellen som vi enigt kom fram till.

För att vara helt säkra på vår bedömning har vi läst igenom samtliga utredningar ytterligare var sin gång och återigen placerat dem på respektive nivå. Här ska också tilläggas att de båda genomgångarna av utredningarna har skett med en tidsperiod emellan. Detta tror vi säkrar vår studie i någon mån eftersom vi så att säga inte har fastnat i ett resonemang som leder oss till att placera utredningarna på speciella nivåer. Genom att tid förflutit emellan genomläsningarna visade det sig att vi såg texten med nya glasögon vid den senare omgången. Trots detta placerades majoriteten av utredningarna på samma nivå som tidigare.

Samtidigt som vi läste igenom utredningarna en andra gång, skrev vi ner alla citat där barnen omnämns för att ha möjlighet att föra in dem i vår resultatredovisning. För att det inte ska vara möjligt att känna igen klienter är alla citat avidentifierade i redovisningen, vilket innebär att vi ibland har ändrat på uppgifter. Vi har dock varit noga med att förändringar inte ska leda till att innebörden i ett citat blir missvisande. I resultatredovisningen presenterar vi alla de citat kring barnen som vi funnit i utredningarna för att i detalj beskriva hur barnens situation kartläggs. Genom att alla citat redovisas får läsaren en större förståelse för hur olika utredningar är genomförda. Citaten består av allt som olika handläggare skrivit om barnen.

2.4 Metoddiskussion

2.4.1 Begränsningar

De utredningar vi fokuserar är de inledande utredningarna som görs vid så kallade nybesök. Eftersom det från Socialstyrelsens sida framgår att det speciellt ska tas hänsyn till barnperspektivet när det gäller långvariga försörjningsstödstagare (Socialstyrelsen/Länsstyrelserna, 2003) är det möjligt att vi hade fått ett annat resultat om vi i stället inriktat oss mot denna målgrupp i vårt undersökningsmaterial. I det uppdrag vi erhöll inför studien fanns dock en önskan att få veta mer om de ärenden som aktualiserats i Fördelningsprojektet, vilket innebär att det är inledande utredningar som från början varit centrala. Då vi planerade vår studie hade vi ändå tänkt följa upp dessa ärenden under en längre period, men eftersom vi varit tidsbegränsade har detta inte varit möjligt.

Vi har studerat utredningar i 10 stadsdelar av de 21 befintliga och det är möjligt att vi hade fått ett annat resultat om alla stadsdelar varit representerade. De ärenden vi studerat har lett oss till det urval av stadsdelar som blivit aktuella för undersökningen och det blev på så sätt givet att det var just dessa 10 som granskades.

Rättsdogmatisk metod är inte helt oproblematisks när det gäller att tolka vad en rättsregel från en ramlag har för innehåll (Hollander/Borgström, 2005). Ofta är det inte fastställt vad en rättsregel innebär just därför att den specifika situationen inte finns avhandlad i någon rättskälla och dels på grund av detta har vi valt att komplettera vår studie med såväl analys av utredningar som med teorier kring barnperspektiv och barns delaktighet. De metoder vi använder leder också till svaret på våra olika frågor.

När det gäller analysen av utredningar hade det varit en stor fördel om vi hade kompletterat denna med intervjuer av handläggare eftersom utredningarna endast visar det som handläggaren ansett vara relevant att dokumentera. Genom vår egen förförståelse har vi insett att allt som är avgörande för ett beslut inte dokumenteras, vilket uppenbarligen kan vara ett problem när vi enbart studerar utredningar. Utifrån den lagstiftning som vi senare går närmare in på menar vi ändå att barnperspektivet bör visa sig i de dokumenterade utredningarna. Detta då man som handläggare har ett utredningsansvar som innebär att ett ärende ska vara tillräckligt klarlagt och utrett innan beslut fattas (Edvardsson, 2003). Vi tror också att det som skrivs i utredningen speglar den synen som handläggaren har på klienterna. Osynlig i utredningen betyder då osynlig i mötet och samtalet.

2.4.2 Validitet – Reliabilitet – Generaliserbarhet

Validiteten i en studie avser huruvida man mätt det man tänkt att mäta och reliabiliteten avser tillförlitligheten, det vill säga om studien skulle kunna upprepas med samma metod och nå samma resultat (Thurén, 2004).

Vi har i vår studie velat undersöka huruvida ett barnperspektiv har beaktats och i vilken grad barnen har varit delaktiga i utredningsprocessen. Genom att leta efter de utsagor i skrivna utredningar som uttrycker något om barnens situation menar vi att vi mätt det vi avsett att mäta. Då vi utgår från lagstiftning och de rättskällor som hjälper till att tolka denna, har vi en grund till vad som krävs för att uppnå lagens intentioner med ett barnperspektiv. Denna vetenskap säkerställer ytterligare att vi faktiskt studerar barnperspektivet i vårt material. Vidare vill vi framhålla att den teoretiska ansats vi utgår ifrån tidigare har använts inom detta forskningsområde. Mot bakgrund av detta vill vi påstå att validiteten i vår studie måste anses vara god.

Tillförlitligheten i studien kan ställas i relation till vår undersökningsmetod som utgår ifrån en teoretisk modell där vi utifrån en tolkning kategoriserar vårt material till olika nivåer. Att tolka ett textmaterial bjuder naturligtvis på svårigheter och vi kan aldrig med säkerhet säga att den tolkning vi slutit oss till skulle delas av alla. För att vi genom undersökningen skulle uppnå ett så tillförlitligt resultat som möjligt har vi, som tidigare nämnts, valt att genomföra avgörande delar av studien vid ett par tillfällen. Alla utredningar har lästs igenom av oss båda och vi har vid några tillfällen fört långa diskussioner för att komma fram till den kategorisering vi anser vara mest lämpad. För att tydliggöra våra tolkningar och underlätta för läsaren att följa vårt tillvägagångssätt har vi i avsnittet *Resultatet i relation till studiens teoretiska modell* valt att redovisa samtliga citat som vi funnit i utredningsmaterialet och som uttrycker något om barnens situation.

Reliabiliteten i studien är också kopplad till generaliserbarheten av resultatet. Vi har studerat ärenden rörande hemlösa barnfamiljer i Göteborg under år 2006. De ärenden vi avgränsat vår studie till är de som varit aktuella i Fördelningsprojektet vid något tillfälle under det aktuella året. Det kan finnas barnfamiljer som blivit utan bostad, men som tidigare bott i en stadsdel i Göteborg. Dessa barnfamiljer kan vid tillfället för hemlöshet vända sig direkt till socialkontoret i den stadsdel de tidigare bott, såvida inte längre period än fyra veckor förflutit. Huruvida sådana familjer fanns under år 2006 vet vi inte och det är inte heller dessa familjers utredningar vår studie fokuserar enligt det uppdrag vi erhållit. Vi har vidare avgränsat studien till de ärenden som specifikt berör barn som är hemlösa och har därmed valt att inte studera de ärenden som på olika sätt berör barn, men där barnen själva inte är utan hem. Också denna avgränsning är i linje med vårt uppdrag. Vi kan därmed säga oss ha utfört en totalundersökning av de barnfamiljer som var hemlösa i Göteborg och hade kontakt med Fördelningsprojektet under år 2006. Därmed måste studiens generaliserbarhet anses vara god. Vi kan naturligtvis inte säga med säkerhet att vi uppnått samma resultat om vi exempelvis undersökt år 2005 eller år 2007, men det är troligt att de gemensamma drag vi funnit i utredningarna ger vägledning till hur liknande ärenden kan tänkas se ut. Detta är vad Kvale (1997) kallar för analytisk generalisering. Vi presenterar också tidigare forskning i vår uppsats som kan jämföras med vårt resultat, vilket ökar tillförlitligheten i studien.

2.5 Etiska överväganden

Informationskravet innebär att vi som forskare informerar om vad vår uppgift är och vilket syfte studien har. Vi har tillsammans med chefen för Fördelningsprojektet skickat ut ett informationsbrev (se bilaga 1) där vi presenterar oss och tanken bakom vår studie. Eftersom uppsatsen utgår ifrån ett givet uppdrag och de som sitter i referensgruppen för Fördelningsprojektet vill ha svar på sina frågor har det inte varit aktuellt för oss att tillfråga de handläggare som berörs. Istället har alla enhetschefer i de olika stadsdelarnas Individ- och familjeomsorg fått en förfrågan i ett tidigt skede från Fördelningsprojektets chef. Med detta som utgångspunkt har vi varit extra noga i presentationen av vårt material. Syftet med studien är inte att hänga ut enskilda handläggare, inte heller att värdera riktigheten i de beslut som fattas i de enskilda ärendena. Snarare kan resultatet användas till att påvisa eventuella brister i rutiner eller riktlinjer i organisationen när det gäller att arbeta utifrån ett barnperspektiv.

Eftersom det inom Fördelningsprojektet endast arbetade ett fåtal handläggare under år 2006 har vi valt att inte särskilja utredningarna från stadsdelarna och Fördelningsprojektet när vi presenterar resultatet. Detta för att säkerställa handläggarnas anonymitet. Vidare har vi valt att inte presentera de stadsdelar som ärendena fördelats till vid namn.

Alla utredningar har lästs på socialjouren i Göteborg där de också har förvarats i ett arkiv. Vi har båda skrivit under tystnadsplikt och har inte fört hem några anteckningar som innehåller personuppgifter eller annat material där det går att urskilja vilka klienter eller handläggare som berörs av vår studie.

När en person läser i journalföringssystemet Websotis syns alltid en handläggarkod och namn på den som gått in i ett ärende, samt också vilket datum ärendet blev läst. Den handläggarkod som vi använt vid insamlandet av data kan således med lätthet spåras och detta ser vi som en rättssäkerhetsfråga för de klienter som berörs.

Vi har således beaktat de fyra huvudprinciperna inom forskningsetiken vid genomförandet av studien trots att samtyckeskravet inte kunde uppfyllas från vår sida eftersom studien är ett

uppdrag (Vetenskapsrådet). Istället har ett övergripande samtycke inhämtats från de olika stadsdelarna via chefen för Fördelningsprojektet.

3 HISTORIK - SVENSK BARNRÄTT I BACKSPEGELN

Vi kommer i det här kapitlet att presentera historiken bakom svensk barnrätt för att sedan närmare presentera FN:s Barnkonvention. Vi beskriver Barnkonventionen övergripande för att sedan närmare gå in på de artiklar som vi anser är intressanta för vår studie.

3.1 Barnrättens framväxt i Sverige – en historisk tillbakablick

Samhällets kontrollerande roll gentemot barn- och föräldrelationer är tämligen modern och det har under långa tider varit en självklarhet att släkt och familj ensamma ansvarar för och bestämmer över barnen. Barn ansågs förr inte själva kunna omfattas av samma rättigheter som vuxna, utifrån en tanke som kan härledas till den brittiske 1800-tals filosofen och ekonomen John Stuart Mill. Han ansåg att rättigheter också förutsätter en duglighet och autonomi som små barn saknar. Istället ålades barn en moralisk och legal plikt att lyda sina föräldrar i utbyte mot omvårdnad och skydd (Schiratzki, 2005). Faderns makt gentemot övriga familjemedlemmar var mycket stor om vi blickar långt tillbaka i tiden. I synnerhet gällde detta barnen som han i princip rådde över liv och död för. Fadern ansågs bland annat ha rätt att sätta ut nyfödda barn i skogen i avsikt att de skulle dö, för att på så sätt begränsa sin avkomma. Även om just detta, för oss så fasansfulla skick, sedermera förbjöds så återstod faderns enväldiga bestämmanderätt inom familjen under hela 1700- och 1800-talen (Ewerlöf/Sverne/Singer, 2004).

Däremot fanns en stark kontrollfunktion från samhället rörande de individer som stod utanför familjesystemet, vilket medförde att utomäktenskapliga barn hade en särskilt utsatt position. Samhällets kontroll motiverades inte främst utifrån barnens behov, utan ingripanden präglades istället av försök att skydda samhällets övriga medborgare från störande element. Under 1800-talet började privata välgörenhetsorganisationer ta sig an landets ”sorgebarn”. Ambitionen var att rädda barnen undan tukthus och fängelse för att istället anförtro dem åt professionella barnavårdare. Principen om barnets bästa användes då främst som ett verktyg att legalisera och motivera verksamheten utifrån (Schiratzki, 2006).

Under 1900-talet gör sig barnrätten allt mer gällande i svensk lagstiftning. År 1902 kom Sveriges första barnavårdslagstiftning och år 1924 omarbetades denna till en ny barnavårdslag. I samband med omarbetningen inrättades barnavårdsnämnder och länsstyrelserna fick tillsynsansvar över dessa. Barnavårdsnämnderna skulle ingripa då barn for illa i föräldrahemmet, men också när särskilda uppfostringsåtgärder ansågs nödvändiga för vanartiga barn (Ewerlöf m fl, 2004).

Samma år, det vill säga 1924, antog Nationernas förbund en deklaration om barns skydd och välfärd som innehöll fem huvudprinciper. År 1959 antog FN en deklaration med tio huvudprinciper – men eftersom deklarationen inte var juridiskt bindande fick den inte den genomslagskraft som man hade hoppats på (Barnombudsmannen, 2000). Principen om barnets bästa introducerades i deklarationen och fanns till för att barnet skulle skyddas och för att främja barnets möjlighet till utveckling då det stiftades lagar. Principen om barnets bästa skulle dock vara avgörande (Hammarberg 1997).

År 1950 trädde Föräldrabalken i kraft enligt svensk lagstiftning, vilket också medförde att barnets bästa uppmärksammades alltmer (Ewerlöf m fl, 2004). 29 år senare, nämligen år 1979, användes barnets bästa i Kvinnokonventionen men framförallt användes begreppet vid umgängesfrågor och vårdnadstvister (Hammarberg, 1997). Utmärkande för den senare delen

av 1900-talet, såväl som 2000-talets inledande år, är att principen om barnets bästa dominerar lagstiftningen på ett allt tydligare sätt (Schiratzki, 2006). År 1982 kom Socialtjänstlagen och Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Den sociala verksamheten skulle hädanefter handhas av socialnämnder, helt enligt den modell vi ser idag. Socialnämndens vägledande princip var då som nu att insatser för enskilda skulle utformas och genomföras tillsammans med denne (Ewerlöf mfl, 2004).

Frågor kring barns rätt och barns behov är i allra högsta grad aktuella också idag. År 1989 antog FN konventionen om barnets rättigheter, Barnkonventionen. Sverige ratificerade konventionen år 1990, vilket därefter ålägger oss att följa den. I samband med ratificeringen granskades också svensk lag. Man fann att lagstiftningen i stort var förenlig med Barnkonventionens artiklar (Ewerlöf m fl, 2004). År 1993 fick Sverige sin första Barnombudsman med särskild uppgift som talesman för landets barn. Barnombudsmannens roll förstärktes ytterligare år 2002 och har nu också befogenhet att uppmana myndigheter, kommuner och landsting att lämna uppgifter om sitt arbete med att införliva barnkonventionen i sin verksamhet (www.bo.se). Arbetet med att genomföra Barnkonventionen i vårt land är alltså i högsta grad levande.

Sammanfattningsvis ser vi alltså att barnets sociala rättigheter betonades under det tidiga 1900-talet för att på senare tid utökas med bestämmelser som lyfter fram barnets civila och politiska rätt. Utvecklingen kan sägas gå mot att skillnader mellan vuxna och barn ur ett rättsligt perspektiv blir alltmer suddiga och barnet erkänns nu som ett rättsligt subjekt (Schiratzki, 2005).

3.2 FN:s Barnkonvention

Barnkonventionen utgår ifrån att barndomen har ett värde i sig och att barn är en utsatt grupp i samhället som har ett särskilt behov av omvårdnad och skydd (Barnombudsmannen, 2000). Konventionen om barns rättigheter består av 13 inledande kommentarer samt 54 artiklar. Det fastslås bland annat i Barnkonventionens inledning att barn är sårbara och i behov av hjälp och skydd samt att det är samhällets ansvar att bemöta dessa behov (Utrikesdepartementet, 2006).

År 2005 hade 192 stater anslutit sig till Barnkonventionen och det är endast Somalia och USA som inte har ratificerat den även om USA har signerat den (Utrikesdepartementet, 2006). Att signera konventionen innebär att staten visar ett positivt intresse för att gå vidare till ratificering, men signeringen innebär inte någon juridisk bindning (Barnombudsmannen, 2000). Ratificering däremot innebär ett folkrättsligt åtagande för den svenska staten att följa Barnkonventionen. Med detta menas inte att myndigheter eller domstolar är skyldiga att följa Barnkonventionen eftersom den inte är lag och det leder inte till sanktioner om man bryter mot den. Regeringens och Riksdagens uppgift är däremot att införliva den i nationell lagstiftning (Schiratzki, 2003). De stater som ratificerat Barnkonventionen måste således respektera den och de är skyldiga att rapportera vart femte år om hur man gått tillväga och vad man gjort för att införliva Barnkonventionen (Utrikesdepartementet, 2006).

År 1999 var Riksdagen enig om den nationella plan som antogs för implementeringen av Barnkonventionen. I den nationella planen framgår det att till grund för alla beslut, ska en barnkonsekvensanalys genomföras (Barnombudsmannen, 2007, se vidare under kapitlet *Socialtjänsten och barn – gällande rätt*).

Barnkonventionen består av fyra huvudprinciper och dessa är:

- Att barn har rätt till likvärdiga villkor (artikel 2)
- Att barnets bästa alltid ska beaktas vid alla beslut som rör dem (artikel 3)
- Att barn har rätt till liv och utveckling (artikel 6)
- Att barn har rätt att säga sin mening och att få den respekterad (artikel 12)

FN- kommittén pekar på att artikel 3 och principen om barnets bästa är en portalbestämmelse och att artiklarna skall läsas i relation till varandra. Ser man konventionen som en helhet får man också vägledning i vad som är att betrakta som barnets bästa. De pekar på att då man som beslutsfattare ska göra en bedömning av vad som är barnets bästa, alltid ska ta hänsyn till principen om barns rätt till lika villkor och barns rätt till liv och utveckling, samt att man inhämtar barnets syn på sin situation (SOU 1997:116).

Principerna om barnets bästa samt barnets rätt att uttrycka sina åsikter ingår sedan år 1998 i Socialtjänstlagen. Dessa principer vill vi studera närmare. I artikel 3 i Barnkonventionen står:

”Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet”

Det finns inget globalt barnets bästa, utan begreppet ska tolkas utifrån de värderingar, sociala och kulturella, som råder i det specifika samhället. Värt att notera är att en del stater som ratificerat barnkonventionen också har gjort reservationer mot densamma. Detta gäller dock inte Sverige (Schiratzki, 2003). Att principen om barnets bästa ska väga tungt kan ses som en slags garanti mot att barnets intressen inte ska köras över av andra intressen (Utrikesdepartementet, 2006). Värt att klargöra vad det gäller begreppet barnets bästa är att man utifrån Barnkonventionen talar om barnet som en individ med rättigheter och det är således det specifika barnet som subjekt som står i centrum.

I artikel 12 stadgas att:

1. ”Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som berör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad”

2. ”För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet”

Utifrån ovanstående kan vi dra slutsatsen att barn har rätt att vara delaktiga, ha inflytande och komma till tals i de frågor som barnet berörs av. Viktigt här att ha i åtanke, är att det inte är en skyldighet för barnet att uttrycka sin mening, utan en rättighet. Vidare tar man upp att barnets integritet skall respekteras och att det är viktigt att barn känner sig delaktiga och att de får ta ansvar för sig själva i förhållande till stigande ålder och mognad. Barnets behov av sina föräldrar tas upp här som en av de viktigaste aspekterna då man ska bedöma vad som är barnets bästa (SOU 1997:116).

För att kunna klargöra barnets perspektiv ska man som beslutsfattare se artikel 3 och 12 i relation till varandra. Det är ju inte lätt att klargöra vad som kan vara till ett barns bästa om man inte har kännedom om hur barnet själv ser på sin situation. Denna kunskap tillsammans med vetenskapligt beprövade kunskaper och erfarenheter om barns utveckling, behov och rättigheter leder till det som kan kallas för ett barnperspektiv (Sylwander, 1997). Edenhamar (1994) skriver om vikten att låta barn få sin röst hörd bland vuxnas i frågor som rör dem utifrån den övning som då skänks barnet i att delta i demokratiska processer.

Man kan säga att en ny syn på barnet har vuxit fram genom Barnkonventionen. Detta barnperspektiv innebär att barnet ses som ett subjekt och då som en självständig individ. Med detta följer att barnet har egna rättigheter att få uttrycka sina åsikter och att barnet har rätt till att vara delaktigt i de beslut som rör det (Barnombudsmannen, 2000). Qvarsell (2003) diskuterar barn ur ett medborgarrättsligt perspektiv och utgår i sitt resonemang från Barnkonventionen. Hon menar att principerna om barnets bästa och barnets rätt är utformade så att de kan tillämpas var för sig i olika sammanhang, vilket ses som positivt. Samtidigt framhåller hon att konventionen är full med förbehåll där exempelvis barnets rätt modifieras i relation till dess ålder och mognad. På liknande sätt begränsas barnets bästa i förhållande till vuxnas rätt och ansvar. Detta menar hon riskerar att urholka Barnkonventionen och utsätta den för godtycklighet.

4 SOCIALTJÄNSTEN OCH BARN - GÄLLANDE RÄTT

I följande kapitel presenterar vi gällande rätt rörande socialtjänstens skyldigheter gentemot barn. Huvudsakligen görs detta med hjälp av rättskällor, men också via relevant rättstolkande litteratur, den så kallade doktrinen. Därmed redogör vi för hur man som beslutsfattare bör tolka begreppet barnperspektiv. Vi presenterar också den metod som Barnombudsmannen rekommenderar för att säkerställa ett barnperspektiv i verksamheter som berör barn, barnkonsekvensanalys. Här vill vi förtydliga att en rekommendation inte är att betrakta som gällande rätt, i den betydelsen att den är bindande och måste följas av de verksamheter den riktar sig till.

4.1 Barnets bästa – vad säger lagen?

För att förverkliga innehållet i FN:s Barnkonvention har svensk lagstiftning ändrats och anpassats efter denna i den mån det varit nödvändigt. Bestämmelserna som här presenteras syftar till att stärka barnets ställning inom socialtjänstens verksamhetsfält. Ändringarna trädde i kraft 1 januari 1998 (prop 1996/97:124).

I 1 kap 2 § SoL stadgas följande:

”När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år” (SFS 2001:453)

Bestämmelsen svarar mot artikel 3 i Barnkonventionen och avser enligt lagstiftaren att varje beslut om åtgärder som rör barn bör grunda sig på vad som kan anses vara bäst för det specifika barnet. Begreppet barnets bästa preciseras inte i förarbeten till lagen, utan det sägs att innebörden är föränderlig i relation till ny kunskap och förändrade värderingar (prop 1996/97:124). Barnets bästa definieras med andra ord inte närmare i förarbeten till lagen än vad vi ovan redovisade kring FN:s Barnkonvention. Schiratzki (2005) menar att odefinierbarheten kring begreppet barnets bästa medför såväl positiva som negativa effekter. Samtidigt som en vid tolkning öppnar för en individuell bedömning av det specifika barnets bästa, riskeras rättssäkerheten i form av likhet inför lagen och förutsägbarhet. I SOU 1996:115 (i SOU 1997:116) anges ett antal grundläggande behov för vad som bör ingå då man som beslutsfattare ska göra en bedömning av vad som är barnets bästa. Här ingår bland annat att barnet får det skydd och den omvårdnad som krävs för att det ska utvecklas och överleva, såsom exempelvis bostad och skydd från faror. Här framhålls också barnets rätt att bara vara barn, vilket medför att barnets rättighet till sin barndom måste värnas. I Föräldrabalkens 6 kap 1 § (SFS 1949:381) anges ett barns grundläggande rättigheter i form av rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Vidare ska barnet enligt lagregeln behandlas med aktning för sin person och egenart. Det sistnämnda refererar till barnets rätt att visas respekt för sina individuella särdrag.

1 kap 2 § SoL innebär inte att barnets bästa är avgörande för ett beslut, men de överväganden som gjorts kring barnets bästa skall alltid beaktas, utredas och redovisas. Skulle en intressekonflikt uppstå mellan barnet och vuxna, måste barnets bästa få företräde. Lagstiftaren betonar även vikten av att uppmärksamma barnets situation när det är den vuxne som vänder sig till socialtjänsten med exempelvis en ansökan om ekonomiskt bistånd (prop 1996/97:124).

Länsstyrelsen i Stockholms län uttalar i ett JO-utlåtande skarp kritik mot en socialnämnd som inte uppmärksammat barnets situation tillräckligt i samband med att en familj blev vräkt.

Barnet hade tillsammans med modern hänvisats till ett tillfälligt boende som inte ansågs anpassat till familjens behov. I övrigt ansåg såväl Länsstyrelsen som JO att socialnämnden underlåtit att utreda barnets behov vilket hade varit nödvändigt med tanke på den oroliga livssituation familjen befann sig i. Istället konstaterar nämnden att barnets situation troligen löser sig med ett anpassat boende. När familjen inte anses medverka till utredning för boendefrågan och inte kommer på inplanerade besök, lämnas ärendet dock utan vidare åtgärd. JO påminner om socialnämndens skyldighet att verka för att barn och unga växer upp under goda och trygga förhållanden (JO 2004/05, s.192).

I ytterligare ett JO-utlåtande mot Stockholm riktas kritik mot socialnämnden då de tvekat om vilken socialnämnd, vid en överflyttning, som har ansvaret för barnen i en familj som uppstår ekonomiskt bistånd då dessa farit illa. Familjen har blivit placerade i en kommun och uppburit ekonomiskt bistånd från placeringskommunen. Länsstyrelsen bedömer att handläggaren i ärendet har utgått ifrån ett barnperspektiv och vid ett flertal tillfällen signalerat om barnens situation. Ändå har ärendet inte föranlett någon utredning. JO förtydligar att varje kommun har det yttersta ansvaret för dem som vistas i kommunen och de menar att även om familjen endast varit aktuell ett kort tag, skulle barnens situation ha tagits på allvar och klargjorts (www.jo.se).

4.2 Barnets delaktighet – vad säger lagen?

I 3 kap 5 § SoL har följande bestämmelse införts:

” När en åtgärd rör ett barn skall barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad” (SFS 2001:453)

Här är det artikel 12 i Barnkonventionen som kan härledas. Lagstiftaren framhåller barnets rätt att få uttrycka sin åsikt i det som berör det personligen. Barnets inställning skall klarläggas för att socialtjänsten ska åstadkomma en bild av det specifika barnet och dess behov. Det är dock viktigt att barnet inte pressas på synpunkter mot sin vilja (prop 1996/97:124), något som också framhålls i samband med Barnkonventionen i föregående kapitel. Socialstyrelsen (2004) framhåller likt ovan att barnets uppfattning inte får ha för stor betydelse när svåra beslut ska fattas, utifrån omsorg om barnet. Det är också viktigt att alltid se barnet i sin kontext, inte isolerad från sin familj oavsett hur föräldraskapet och relationen mellan föräldrar och barn ser ut. Man poängterar barns rätt att befrias från makt och menar att barn inte alltid kan avgöra vad som är till deras eget bästa. Samtidigt betonas att inte heller socialtjänsten kan veta vad som är bäst utan att ta reda på barnets situation och inställning. Också Barnombudsmannen (2006) talar om att principen om barnets bästa alltid måste prioriteras före barnets rätt att komma till tals. Man framhåller då vikten av att inte avtvinga barn ett ställningstagande i frågor som de inte har någon möjlighet att förstå de långsiktiga konsekvenserna av. Det framhålls dock att det är nödvändigt att erhålla barnets egna åsikter kring sin situation för att kunna bedöma barnets bästa och sätta det främst.

Lagstiftaren lyfter i förarbeten till lagen fram grundsynen i FN:s Barnkonvention som framhåller vikten av att se barn som likvärdiga medborgare i förhållande till vuxna. Barndomen ses inte enbart som en förberedelse till vuxenlivet utan anses ha ett eget värde. Därmed ska barn inte uppfattas som ett bihang till vuxna. Barn är helt enkelt individer med egna behov och en egen verklighetsuppfattning. Utifrån denna beskrivning anser alltså lagstiftaren att barnperspektivet bör tolkas (prop 1996/97:124). Man hänvisar också till Socialstyrelsens rapport: *Barn i fokus* (1996) som tolkar begreppet barnperspektiv som en

kombination av det vuxna perspektivet, vilket innebär att den vuxne har barnet i sin synvinkel, och barnets perspektiv, som endast kan ses utifrån barnets egen verklighetsbild. I SOU 1997:116 förtydligas detta ytterligare när det framhålls att ett beslut som rör barn aldrig får grundas enbart på ett vuxet barnperspektiv, utan också måste bygga på förmågan att kunna utreda och förstå barnets perspektiv i kombination med befintliga kunskaper och erfarenheter kring barns behov och rättigheter.

Socialstyrelsen (2004) uttalar att barns delaktighet är viktig med anledning av deras alldeles särskilda kunskap om sin egen verklighet. Det som barnet betonar som viktigt eller svårt kan delvis vara annat än det som vuxna tror. Att bjuda in barnen till delaktighet i det som rör dem är också ett bra sätt att bringa mening i barnets liv. På så sätt kan man hjälpa barnet att bemästra sin tillvaro. När barnet känner sig hört och respekterat för sina åsikter leder det till bekräftelse och en upplevelse av stöd. Som vuxen är det viktigt att visa att man står på barnets sida och göra ett reellt försök att faktiskt förstå dess verklighet. Det kan också leda till positiva bieffekter när socialtjänstens handläggare bjuder in barnet i samtal kring sin situation. Föräldrarna kan via samtalet få nya insikter om sitt barn, som indirekt leder till betydelsefulla förändringar i relationen dem emellan. Barnombudsmannen (2006) framhåller också vikten av att göra barnen delaktiga i beslutsprocesser som rör dem själva. Man presenterar bland annat studier gjorda av Statens folkhälsoinstitut som visar att barns hälsa främjas genom ett ökat inflytande, i synnerhet gäller det den sociala och intellektuella hälsan. De barn som inte upplever sig vara hörda och sedda, kan istället erfaras ett utanförskap som leder till misstro gentemot befintliga system. Att möjliggöra barns delaktighet innebär därmed att vi bibehåller och stärker vårt demokratiska system.

När lagen talar om att ”...hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad” finns ingen tydlig riktlinje från lagstiftaren kring tolkningen (prop.1996/97:124). Edenhammar (1994) skriver i sammanhanget att barns åsikter alltför ofta tillmäts för liten betydelse. Hon menar att redan mycket små barn besitter förmågan att uttrycka sin åsikt, frågan är bara om vuxna har kunskapen att tolka uttryckssättet. För att kunna avgöra vad som är barnets inställning krävs nämligen en gedigen kunskap hos den vuxne. Edenhammar framhåller också att vuxna inte kan underlåta att beakta barnens inställning med argumentet att barnet eventuellt kommer att fatta fel beslut. Det skulle medföra att endast den som fattar rätt beslut får bidra med åsikter inför beslutsfattande och vilken vuxen kan säga sig leva upp till det?

4.3 Dokumentation inom socialtjänsten

I 11 kap 5 § SoL klargörs följande:

” Handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling skall dokumenteras. Dokumentationen skall utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse”
(SFS 2001:453)

Dokumentationen ska enligt lagstiftaren innehålla tillräcklig, väsentlig och korrekt information av det som tillmäts betydelse i det enskilda fallet. Syftet med dokumentationen är att den ska utgöra ett verktyg i socialtjänstens handläggning av det enskilda ärendet. Uppgifterna i dokumentationen ska också kunna nyttjas som underlag för den så viktiga uppföljningen och kvalitetssäkringen inom verksamheten (prop.1996/97:124). Socialstyrelsens allmänna råd kring dokumentation av ärenden som rör enskilda personer

rekommenderar vidare att det i journalen bör framgå hur barnperspektivet har beaktats när ärendet berör ett barn (5 kap 1 § SOSFS 2006:5).

2 kap 1 § i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd rörande dokumentation fastställer att begreppet beslutsunderlag i aktuell skrift betecknar den sammanställning av uppgifter som har betydelse för ett beslut (SOSFS 2006:5). Med andra ord avses det som vi i uppsatsen benämner utredningar, vilket också är det vi studerar. Skriften hänvisar till ovanstående paragraf i Socialtjänstlagen vad det gäller bindande regler men i dess allmänna råd avseende beslutsunderlag framkommer att en sådan sammanställning bör göras och underlaget bör tydliggöra vilka som berörs av ärendet, vad ärendet avser och vad som framkommit under utredningen. Här ska då tydliggöras vad den enskilde själv anser om sina behov och hur dessa kan tillgodoses. Underlaget bör också upplysa om utredarens bedömning och förslag till beslut (SOSFS 2006:5). Socialstyrelsen har i sammanhanget också yttrat att det i utredningar klart måste framgå vad som är barnets eget perspektiv och vad som är handläggarens vuxna barnperspektiv (Hollander i Socialstyrelsen, 2004). Det är viktigt att här återigen tydliggöra skillnaden mellan föreskrifter, som är bindande regler, och allmänna råd som är rekommendationer om hur en författning bör tillämpas.

Socialstyrelsen (2003) har vidare uttalat att barnens situation särskilt ska belysas i ärenden rörande ekonomiskt bistånd, i det fall de berörs. Det framhålls då att föräldrarna måste medge att barnen uppmärksammas och att det viktiga är att utredningarna synliggör barnen i form av de överväganden som gjorts kring deras intressen och i vad mån dessa påverkar beslutet.

4.4 Barnombudsmannens rekommendation - barnkonsekvensanalys

Barnombudsmannen (2006) har tagit fram en arbetsmetod som förespråkas för alla verksamheter där barn berörs. Metoden benämns barnkonsekvensanalys och avser att lyfta fram barnperspektivet i olika verksamheter. I korthet kan metoden sägas ha fem steg, som inleds med en kartläggning av situationen. Här är det viktigt att barnet får komma till tals. Steg två innebär att beskriva det material man har och i samband med det redovisa barnets åsikter. Därefter bör en analys av olika intressen i frågan klarläggas. Här blir det extra viktigt att tydliggöra det fall när ett annat intresse får företräde framför barnets. En redovisning av de överväganden som gjorts i kombination med eventuellt kompensatoriska åtgärder för att tillgodose barnets behov bör framgå. Uppgifterna som framkommit prövas därefter och leder till ett beslut i frågan. Så långt det är möjligt bör hänsyn tas till såväl kortsiktiga som långsiktiga konsekvenser för barnet.

För att utföra en barnkonsekvensanalys med kvalitet krävs allmänna kunskaper kring barns utveckling och behov. Men det är också så att det som generellt kan sägas utgöra barns bästa som grupp inte per automatik innebär det bästa också för ett enskilt barn. Den bästa tänkbara lösningen för det specifika barnet måste därför eftersträvas i alla lägen.

4.5 Kommentar

Mot bakgrund av ovan redovisade rättsläge kan vi utgå ifrån att vår analys av utredningar borde medföra att vi finner utsagor som kartlägger såväl barnens situation som deras inställning till denna. Detta då barnen i familjerna i allra högsta grad måste påverkas av hemlöshet och ekonomisk utsatthet. Deras åsikter och behov bör därmed vara vägledande i varje beslut som fattas i de aktuella ärendena. Enligt den lagstiftning som presenterats anser vi att åtminstone en kartläggning av barnens situation och de överväganden som gjorts med

hänsyn till rådande omständigheter bör redovisas i beslutsunderlaget. Detta för att säkerställa en rättssäker handläggning, tänkbar att följa upp, men också för att möjliggöra och motivera ett korrekt beslut.

5 TIDIGARE FORSKNING KRING BARNPERSPEKTIV

Vår litteratursökning startade med en sökning efter relevant litteratur via Internet och på olika bibliotek. Följande sökord har då använts: *Barnperspektiv, barnets bästa, barnets rätt, delaktighet, försörjningsstöd, ekonomiskt bistånd och hemlöshet.*

Vi har också läst in oss på området genom Rädda Barnens, Socialstyrelsens och Barnombudsmannens hemsidor. Vi har även sökt rättsfall via Internetsidan Lagrummet.se, samt JO-uttalanden via Justitieombudsmannens hemsida.

Samtidigt har vi gjort sökningar i följande databaser:

DIVA (databas för avhandlingar), Dissdatabasen (avhandlingar GU), MUEP (Malmö university electronic publishing) och då letat avhandlingar, uppsatser och böcker.

Utöver det har vi lånat böcker och studerat SOU-rapporter och propositioner på Universitetsbiblioteket och Mölnlycke bibliotek. Ytterligare litteratur har inhandlats specifikt för ändamålet och tidigare kurslitteratur har även den visat sig användbar.

Nedan presenterar vi tidigare forskning inom olika områden rörande barnperspektiv i Sverige. Vi inleder med en studie kring barnperspektivet som begrepp, samt en studie som visar hur införlivandet av barnperspektivet fortgår generellt i Sveriges myndigheter. Vidare har vi tagit del av studier som vi funnit intressanta utifrån syftet med vår undersökning, vilket betyder att vi fokuserat på undersökningar rörande barnperspektiv och barns delaktighet inom socialtjänstens verksamhetsområde.

5.1 Barnperspektiv - vuxenperspektiv

Arnér och Tellgren (2006) diskuterar barnperspektiv i sin studie och de menar att vuxna, trots att de uttryckligen utgår ifrån ett barnperspektiv, tenderar att utgå ifrån ett vuxenperspektiv. Författarna beskriver distinktionen mellan barns perspektiv och barnperspektiv. De metoder de använt i sin studie är samtal med sexåriga barn utifrån ett maktperspektiv. Resultatet visar att barn kan byta perspektiv och författarna anser att det är viktigt att man som vuxen håller sin barndom levande för att öka inlevelseförmågan i barnets liv. Författarna fann också att makten ligger hos de vuxna, där de vuxnas rättigheter går före barnens. De menar att barn reflekterar mycket mer över sina vardagsliv än vad som tidigare anats och att barnen i hög utsträckning har förmåga att berätta och delge andra om sina tankar och sin syn på livet. Författarna menar att man måste använda sig av begreppet barnperspektiv ur två aspekter. Dessa infallsvinklar innebär att man som vuxen både ser barnet och har det i åtanke. Om man ska utgå ifrån ett barnperspektiv krävs det att man lyssnar till barnet och på så sätt skaffar sig en uppfattning. Detta bör i sin tur leda till att man försöker se på situationen utifrån barnets synvinkel samtidigt som man försöker förstå barnet och vidta de åtgärder som man bedömer vara till barnets bästa (Arnér & Tellgren 2006).

Kommittén mot barnmisshandel presenterar ytterligare en sida av begreppet barnperspektiv som vi tror har stor betydelse i beslutsfattandet. Denna aspekt är samhällets barnperspektiv som är grundat på de synsätt som råder i ett specifikt samhälle. Kommittén menar att ett barnperspektiv är att se olika beslutsalternativ ur barnets synvinkel. Man behöver också ha en samlad kunskap om barns behov och rättigheter. Vidare menar de att det inför varje beslut noga måste övervägas vilka följderna av beslutet blir för det enskilda barnet (Socialstyrelsen, 2006).

5.2 Barnperspektivets genomslag i statliga myndigheter

Barnombudsmannen genomförde år 2007 en enkätundersökning angående barnperspektivets genomslag i statliga myndigheter. Sammanlagt skickades enkäter till 84 myndigheter i landet. Nu, 17 år efter ratificeringen av Barnkonventionen och 8 år efter införandet av den nationella planen för implementeringen av densamma, visar enkätundersökningen att endast 52 myndigheter av 84 känner till den nationella planen. De fann i sitt material att många myndigheter anser att det inte ingår i deras uppgifter att dokumentera barns åsikter, trots att enkäterna skickats specifikt till myndigheter som ansetts arbeta med frågor som berör barn.

Hur frågor kring barn och unga främjas inom en myndighet menar Barnombudsmannen ovillkorligt har att göra med kunskapen om Barnkonventionen hos ledningen. Undersökningen visar att det vid utredningsarbete är vanligare att barnets åsikter dokumenteras. Vidare menar de att faktakunskap om Barnkonventionen är viktig för att förstå innebörden av att inta ett barnperspektiv. Slutsatsen av studien är att införlivandet av barnperspektivet i svenska myndigheter går långsamt (Barnombudsmannen, 2007).

5.3 Barnperspektiv i socialtjänstens handläggning av ekonomiskt bistånd

Sammantaget visar Socialstyrelsens uppföljningar och Länsstyrelsernas tillsyn att det finns brister i hur handläggare av ekonomiskt bistånd uppmärksammar barnperspektivet, samt att barnperspektivet inte är tillräckligt konkretiserat. Mot bakgrund av detta beskriver Socialstyrelsen och Länsstyrelserna syftet med den nationella plan som de arbetat fram. Rapportens syfte är att åskådliggöra barnperspektivet i handläggningen av ekonomiskt bistånd samt att vara till stöd när Länsstyrelserna ska genomföra tillsyn kring barnperspektivets användning (Socialstyrelsen/Länsstyrelserna, 2003).

Resultat de funnit, genom sammanställningen av den verksamhetstillsyn som Länsstyrelserna gjort samt Socialstyrelsens uppföljningar kring barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd, visar att det i akterna förekommer en skäligen principfast ekonomisk handläggning. Barnen kommer sällan fram i akterna förutom möjligtvis i en beslutsmotivering. Resultatet visar också att handläggare och chefer i högre grad än vad som framkommer i utredningarna anser sig utgå ifrån ett barnperspektiv. Man saknar ofta arbetsplaner i ärendena och det saknas ofta utbildning om barnperspektiv. Likaså pekar de på att det saknas rutiner för hur man ska beakta barnets bästa och barnperspektivet i många kommuner (Socialstyrelsen/Länsstyrelserna, 2003).

I rapporten beskrivs vikten av att det på ledningsnivå fattas beslut om riktlinjer där barnperspektivet ingår för handläggningen av ekonomiskt bistånd samt att delegationsnivån är satt så att det finns utrymme för handläggare att bevilja stöd utöver normen. De menar att familjens ekonomiska villkor tydligt bör kopplas till hur dessa påverkar barnet i utredningarna. Vid alla beslut ska det dokumenteras hur man har beaktat barnets behov och man bör särskilt beakta barnets behov när det gäller exempelvis boende (Socialstyrelsen/Länsstyrelserna, 2003).

5.4 Barns delaktighet och inflytande i den sociala barnvården

Rasmusson, Hyvönen och Mellberg (2004) presenterar en studie av barns delaktighet och medbestämmande i samband med familjehems- och institutionsvård inom socialtjänstens barnvårdsarbete. Rapporten är en del av utvärderingsarbetet kring socialtjänstens arbete med

BBIC¹. Studien har genomförts bland annat genom analys av de formulär som används i arbetet med BBIC. Det har också genomförts intervjuer med berörda barn och handläggare. Studiens teoretiska ansats utgår delvis från Shiers delaktighetsmodell (se vidare i kapitlet *Teoretisk ansats*) och den övergripande frågeställningen för studien är: ”*bidrar tillvägagångssättet enligt BBIC till att stärka barnets ställning i enlighet med barnkonventionen och socialtjänstlagen?*” (Rasmusson m fl, 2004, s 7).

Resultaten i studien visade att barnens egna utsagor dokumenteras alltför bristfälligt, trots att intervjuer med handläggare talar för att barnen har varit mer delaktiga än vad dokumentationen ger vid handen. Handläggare sitter helt enkelt inne med mer information än vad som faktiskt skrivs ner. Dokumentationen tydliggör visserligen vad handläggare bedömer vara barnens behov, men författarna konstaterar att inget ärende kan anses vara handlagt helt enligt Socialstyrelsens rekommendationer och riktlinjerna för BBIC. Det konstateras vidare att resultatet stämmer väl överens med liknande undersökningar gjorda i England (Rasmusson m fl, 2004).

Intervjuer med barnen visar på mycket varierande upplevelser. Utifrån Shiers (2001) delaktighetsmodell (se vidare i kapitlet *Teoretisk ansats*, samt figur 1, s. 25) visar studiens resultat att många barn upplever sig lyssnade till, men inte nödvändigtvis är detta en delaktighet initierad av vuxna. Några barn upplever att de bjudits in till deltagande i beslutsprocessen, vilket motsvarar den grad av delaktighet som Shier sätter näst högst. Dock innebär denna grad av delaktighet inte att barnet delar makt med de vuxna i beslutsfattande (Rasmusson m fl, 2004).

Författarnas slutsatser är att metoden som bygger på BBIC förstärker barns möjligheter till delaktighet och medbestämmande, även om det fortfarande råder brister. Den kritik som framförallt barnen framför handlar inte om metoden, snarare är det handläggarna som kritiserar. Man konstaterar att vuxna fortfarande har mycket att lära i förhållande till barns sätt att tänka och resonera kring sin verklighet. Författarna vill också poängtera att det finns ett spänningsförhållande mellan barns rätt till skydd å ena sidan, och barns rätt till delaktighet å den andra. Det kommer an på handläggaren att noga överväga innebörden av dessa begrepp för varje given situation (Rasmusson m fl, 2004).

I ytterligare en studie har Petersson (2003) studerat hur barn synliggörs och vilken status som det tillerkänns i utredningar och bedömningar inom socialtjänsten. Hon har genom att undersöka utredningar velat ta reda på hur det utreds och hur det visar sig i utredningarna vad barnets vilja är och vad som är barnets bästa. Vidare vill hon relatera välfärdsstatens förändrade villkor till användningen av barnperspektivet. Studien fokuserar tvångsomhändertagna barn mellan 7 och 14 år i en kommun under ett års tid.

Enligt författaren ger studien en bild av hur barnperspektivet används och tillämpas utifrån lagarna. Allt för sällan, menar hon, finns det anteckningar i dokumentationen om barnets inställning samtidigt som hon kan se att barnets behov går före barnets vilja. En slutsats författaren drar utifrån sina resultat är att barns intressen fastställs på förhand och att det är svårt att dra några slutsatser om vad barnperspektivet i praktiken betyder för barnets status

¹ BBIC står för Barns Behov I Centrum, vilket är ett nationellt handläggnings- och dokumentationssystem i syfte att utveckla en enhetlig handläggning och dokumentation av socialtjänstens arbete med barnavårdsärenden. Bakom satsningen står Socialstyrelsen och idén utgår delvis från tanken om att stärka barns ställning i enlighet med FN:s barnkonvention. Metoden bygger på omfattande forskning och har sitt ursprung i ett engelskt system (se bland annat Socialstyrelsen, 2006).

som individ med egna intressen. Det är med andra ord barnet som objekt som styr vad som är barns behov (Peterson, 2003).

5.5 Barns delaktighet i familjerättsprocesser

Eriksson och Näsman (2007) diskuterar barns delaktighet i familjerättsliga utredningar. Studien grundas på en kvalitativ ansats och koncentrerar sig på intervjumaterial som hämtats från ett forskningsprojekt rörande barn som upplevt våld i hemmet och förekommer i vårdnads-, boende- och umgängesutredningar. Det empiriska materialet som ligger till grund för den artikel vi hänvisar till består i stort av intervjuer med barn som inom familjerätten har samtalat med en utredare.

Diskussionen som förs i aktuell artikel tar sitt avstamp i Föräldrabalken som framhåller barnet som kompetent nog att få sin vilja hörd. Författarna frågar sig om inte delaktighet bör ses som en välfärdsfaktor för alla medborgare i ett välfärdsland, inklusive barnen. Ändå visar praktiken att barns delaktighet och värdet av dess uppfattning ifrågasätts i hög grad. Resultatet av intervjumaterialet analyseras i relation till Harts (1997) delaktighetsstege (se vidare i kapitlet *Teoretisk ansats*). Studien kommer fram till att barnets röst i dessa utredningsprocesser ofta hamnar lågt på Harts skala av delaktighet. Snarare handlar det om att barnets röst diskvalificeras och det innebär i förlängningen att barnets utsatthet ökar. De barn som berörs i den här studien har upplevt våld i nära relationer och genom att ogiltigförklara deras egna berättelser riskerar utredaren att förstärka upplevelsen av obegriplighet och bristande kontroll över sin livssituation, något de sannolikt väl känner till från sina tidigare erfarenheter. Författarna menar att genom att tvärtom låta barnen få en självklar rätt till delaktighet, skapas möjligheter för barnen till återupprättelse och en chans att reparera tidigare skador (Eriksson & Näsman, 2007). Artikeln tar också upp ett exempel där barnets delaktighet ses som skenbar. I exemplet används barnet i en situation där dess agerande gentemot vuxna och i samband med lek i en sandlåda observeras. Det observerade läggs därefter till grund för en bedömning. Beskrivningen är naturligtvis en situation som inte kan anses ha gjort barnet delaktigt i egentlig bemärkelse.

Slutligen relateras slutsatserna till Antonovskys teorier kring KASAM² och författarna menar att barn som upplevt våld i familjen har svårare att utveckla denna så viktiga friskhetsfaktor. Genom en delaktighet i det som berör barnet själv skapas en situation där barnet får möjlighet att uppleva såväl begriplighet som hanterbarhet och mening i sin tillvaro. Detta skulle då stärka barnets känsla av sammanhang och förbättra dess framtidsutsikter att hantera sina livsvillkor (Eriksson & Näsman, 2007).

² KASAM= känsla av sammanhang. Enligt Antonovsky en väsentlig faktor för att klara påfrestningar i livet, vilket utvecklas under barndomen. Känslan består av tre grundläggande begrepp: begriplighet, hanterbarhet och mening som måste upplevas i relation till de livsvillkor en människa befinner sig under (se bl a Andresen, 2002).

6 TEORETISK ANSATS

6.1 Övergripande perspektiv för studien

Det rättsvetenskapliga perspektiv som vi utgår ifrån kan påstås vara en teori om vad som är gällande rätt. Utifrån de lagregler vi tidigare beskrivit och tolkat med hjälp av rättskällor och övrig rättstolkande litteratur har vi fått hjälp i att fastställa vad som är gällande rätt. I vår analys kommer vi också att närmare koppla gällande rätt till våra resultat. Utöver den rättsvetenskapliga ansatsen som karaktäriserar vår undersökning vill vi presentera ytterligare några teoretiska utläggningar som fungerar som avstamp för studien.

6.2 Tankemodeller kring barnperspektiv

Rasmusson (se Arnér & Tellgren, 2006) presenterar tre olika tankemodeller för tolkning av begreppet barnperspektiv. Den första kallar hon för vuxnas perspektiv på barn, vilket baseras på vuxnas erfarenheter och kunskaper. Detta perspektiv förändras utifrån social, kulturell och historisk kontext och präglas också av den vuxnes roll och relation till barnet. Dessa vuxna formar tillsammans det som Rasmusson kallar det generella barnperspektivet, vilket kan sägas vara det gällande inom en verksamhet eller helt enkelt samhället i stort. Näsman (1995) menar att barns utsagor, som ofta utgår ifrån ett kortsiktigt tänkande, diskvalificeras till förmån för vuxnas tankar baserade på långsiktiga konsekvenser. Barns åsikter tas då inte hänsyn till på ett sakligt sätt, utan ställs i relation till den kunskap och de teorier vuxna baserar sin kunskap om barn på. Detta medför att barnens utsagor tolkas genom ett filter och ges förklaringar utifrån vad de kan anses ha betytt, snarare än vad som faktiskt sades. Detta synsätt, som baseras på vetande om långsiktiga konsekvenser, kan sägas strida mot Barnkonventionens uttryckta ståndpunkt att barndomen ska tillmätas betydelse i sig själv och inte enbart ses som en förberedelse på vuxenlivet.

Rasmussons andra tankemodell benämns barns perspektiv på den egna tillvaron och är barnens egen syn på sin verklighet, vilken kopplas till kontext, roller och relationer likt för vuxna. Den tredje tankemodellen, slutligen, kallar Rasmusson för mötet mellan barn och vuxna – barn som förmedlare och vuxna som tolkare. Denna tankemodell utgår ifrån vuxnas förmåga att tillägna sig ett barns perspektiv utifrån tidigare kunskap och förmåga till inlevelse i barns verklighet. Näsman (1995) menar att mötet mellan barn och vuxna alltid är asymmetriskt då de vuxnas auktoritet alltid överskrider barnens. Lösningen till ett gott möte står då att finna i den gemensamma anknytningen till ett livsförlopp som finns hos båda parter, barnet ska bli vuxen och den vuxne har varit barn. Utifrån den plattformen kan båda parter söka en gemensam förståelse. När den vuxne medvetet reflekterar över sin egen barndom stärks denna möjlighet ytterligare.

Arnér och Tellgren (2006) menar att Rasmussons tankemodeller skulle kunna slås samman och kallas för vuxnas perspektiv på barn å ena sidan och barns perspektiv på sin egen tillvaro å den andra. De framhåller också vikten av samtal mellan barn och vuxna för att möjliggöra ett närmande och förståelse för barns verklighet och deras behov.

Den vedertagna synen på barn förtydligas av Qvarsell som refererar till Harts spegling av barn som de mest avbildade och minst hörda samhällsmedborgarna (Hart, 1992, i Qvarsell, 2003). Qvarsell anser att utbildning och erfarenheter kring barn visserligen ger kunskaper att använda i bedömningen av barns bästa, men att vidta åtgärder enbart utifrån de grunderna kränker respekten för det enskilda barnets rättigheter. Att alltid inta ett barnperspektiv i

bemärkelsen att barnet ska få synas och höras innebär att värna en underprivilegerad grupps intressen. Det skapar också ett bra redskap i det sociala arbetet. Genom att lägga barnperspektiv till andra perspektiv kan förståelsen för ett fenomen sägas tydliggöras och fördjupas. Qvarsell (2003) diskuterar vidare att det troligen är lättare för vuxna att bjuda in barnen i delaktighet när barnens förståelse antas ligga nära den vuxnes egna. När frågan rör barn i marginalisering är det dock troligare att dessa barn studeras och bedöms utifrån en generell syn på barns behov. Detta sägs av författaren i samband med forskning som tema, men vi menar att resonemanget också kan ställas i relation till socialtjänstens verksamhet. Ju längre bort från den vuxnes tolkningsram desto troligare att barnet inte ses som subjekt. Ekonomiska frågor, likt hemlöshet som vi berör, är ju normalt ett område som hanteras av vuxna.

6.3 Shiers delaktighetsmodell

En sökning på ordet delaktighet via Nationalencyklopedin (www.ne.se) visar att ordets betydelse avser det vi i vår studie också åsyftar, det vill säga *aktiv medverkan*. Det vi studerar närmare är i vilken grad barnen kan anses ha medverkat aktivt i utredningar, något som utifrån en princip om att alltid inta ett barnperspektiv borde förekomma i den dokumenterade utredningen.

Shier (2001) presenterar en modell för barns delaktighet som härstammar från Roger A Harts arbete (se bland annat Hart, 1997). Modellen i sin originalform ritas som en stege med åtta nivåer som var och en belyser olika grader av barns delaktighet. Hart kallar det första steget för manipulation, vilket innebär att barnet deltar i sammanhang utan att själv förstå vad det innebär. Ett exempel är när barnet deltar i demonstrationer utan att förstå innebörden av frågan. Nästa nivå benämns dekoration och innebär att barnet deltar i form av dekorativt inslag. De deltar i sammanhang som de inte förstår innebörden av, men nivån skiljer sig från föregående då de vuxna här inte låter påskina att det hela görs för barnens skull. Den tredje nivån innebär att barnens deltagande är symboliskt. Barnen finns med i exempelvis debattpaneler för att uppfylla någon slags politisk korrekthet, men betydelsen av deras medverkan är i praktiken närmast obefintlig. För barnen innebär en sådan medverkan att demokratiskt deltagande endast blir en illusion. Fjärde nivån på Harts stege innebär att barnen tilldelas bestämda uppdrag som de också förstår syftet med. Efter att barnen förstått syftet med ett projekt och dess mening väljer de själva att delta frivilligt. Här börjar det handla om ett faktiskt deltagande för barnen. Den sjätte nivån innebär att barnen deltar på ett äkta sätt. Här får barnen också vara med och besluta. Den sjunde nivån innebär att barnen initierar projekt och själva står för beslutet och den åttonde och högsta nivån betyder att barnen initierar projekt och delar beslutsmakten med vuxna.

Shiers (2001) modell (se figur 1, s. 25) uppvisar olika grader av barns delaktighet i beslutsprocesser med vuxna. Författaren menar att modellen kan tjäna som redskap för såväl individer som organisationer som på olika sätt arbetar med barn. Modellen har fem steg som likt Harts stege presenterar olika grader av delaktighet för barnen. Första nivån innebär att barnet får lov att uttrycka sin åsikt och att de vuxna lyssnar när så sker. Nivån innefattar dock inget initiativ från den vuxne. På nivå två skapar den vuxne medvetet utrymme för barnet att uttrycka sig, genom stöd och försök att eliminera hinder för barnet att delge sina åsikter. Den tredje nivån innebär att barnets åsikter också beaktas, till skillnad från nivå två där barnet endast aktivt stöds till att uttrycka sina synpunkter. Shier poängterar att den här nivån är den lägsta nivån som måste uppnås i det fall FN:s Barnkonvention skall förverkligas. Det är också viktigt att här lyfta fram att denna nivå av delaktighet inte innebär att ett beslut måste fattas

utifrån barnets vilja. På nivå fyra tar barnet aktiv del i beslutsprocessen. De tidigare nivåerna innebär alla att barnet deltar fram till dess att beslutet ska fattas, då de vuxna helt har mandat att besluta. Denna nivå innebär att barnet får delta även då, men utan faktiska maktbefogenheter. Den sista nivån innebär att barnet förutom att delta under beslutsfattandet också delar makt med den vuxne som då måste ge av sitt mandat till barnet.

Den vuxne eller organisationen kan förhålla sig till principerna om barns delaktighet på tre olika sätt, enligt Shier. Den vuxne kan vara öppen för principen när det finns en beredskap att tillämpa den. En möjlighet skapas utifrån att den vuxne har möjlighet att faktiskt tillämpa principen. Slutligen finns en skyldighet att tillämpa en princip när en organisation beslutar att införliva principen i verksamhetens program och riktlinjer. För att tydliggöra de olika stegen och på samma sätt öka användbarheten av modellen som ett verktyg i arbetet med barn, formulerar Shier en fråga för varje steg som den vuxne kan ställa sig.

Delaktighetsnivåer	Öppningar	Möjligheter	Skyldigheter
5. Barnen delar makt och ansvar vid beslutsfattande	Är ni redo att dela något av er vuxna makt med barn?	Finns det rutiner som möjliggör att barn och vuxna delar makt och ansvar för beslut?	Är det ett principiellt krav att barn och vuxna delar makt och ansvar för beslut?
4. Barnen är delaktiga i beslutsprocesser	Är ni redo att låta barn delta i era beslutsprocesser?	Finns det rutiner som möjliggör att barn deltar i beslutsprocesser?	Är det ett principiellt krav att barn måste delta i beslutsprocesser?
3. Hänsyn tas till barnens åsikter	Är ni redo att ta hänsyn till barnens åsikter?	Gör er beslutsprocess det möjligt att ta hänsyn till barnens åsikter?	Är det ett principiellt krav att barns åsikter måste beaktas innan beslut fattas? ☺
2. Barnen får stöd i att uttrycka sina åsikter	Är ni redo att stödja barn så att de kan uttrycka sina åsikter?	Har ni idéer och aktiviteter som hjälper barn att uttrycka sina åsikter?	Är det ett principiellt krav att barn ska få stöd i att uttrycka sina åsikter?
1. Vuxna lyssnar till barn	Är ni redo att lyssna till barn?	Arbetar ni på ett sätt som gör det möjligt att lyssna till barn?	Är det ett principiellt krav att ni måste lyssna till barn?

☺ Den nivå som måste uppnås för att FN:s barnkonvention ska förverkligas

Figur 1 Shiers delaktighetsmodell

För att koppla Shiers resonemang till Rasmussons (se Arnér & Tellgren, 2006) tankemodeller som presenterats i föregående avsnitt kan vi säga att ett barnperspektiv som tolkas enbart enligt Rasmussons första tankemodell placeras utanför Shiers modell. Den synen fordrar inte ett barns delaktighet. För att närma oss Shiers delaktighetsmodell krävs att vi ser på barnperspektivet som Rasmussons två nästkommande tankemodeller förespråkar, det vill säga som att barnet har en egen syn på sin verklighet som den vuxne försöker möta genom inlevelse och respekt för barnets kapacitet och rätt att vara medskapare i sitt liv.

6.4 Teoretisk modell för vår studie

6.4.1 Modellens konstruktion

Utifrån våra frågeställningar och det uppdrag vi erhållit har vi funnit att ovanstående teoretiska utgångspunkter inte är helt tillfredsställande för vår studie. Av den anledningen har vi tagit oss friheten att bearbeta Shiers (2001) modell och formulerat en något annorlunda teoretisk modell som får ökad relevans i förhållande till vår specifika undersökning (se figur 2, s. 27). Som vi också kommer att visa är vår modell inspirerad av ovan nämnda Rasmussons tankemodeller (se Arnér & Tellgren, 2006).

Vi har valt följande nivåer för vår modell:

1. På den första nivån omnämns barnet i utredningen, men får ingen betydelse. Det innebär att barnet finns med rent upplysningsvis i form av exempelvis personuppgifter. Det kan också innebära att barnet omnämns i sammanhang som inte egentligen rör den egna situationen, exempelvis utifrån försörjningsfrågan kopplad till underhållsbidrag eller barnbidrag. Barnet diskuteras överhuvudtaget inte i utredningen i relation till sin egen situation och barnperspektivet berörs inte heller i övrigt.
2. Nivå två uppfylls när ett generellt barnperspektiv beaktas. Här avses när handläggaren dokumenterat att hänsyn tagits till barnets bästa i någon mån, men det finns ingen utsaga i utredningen som visar att försök gjorts att klargöra något kring det specifika barnets situation. Det skulle då innebära att barnperspektiv har använts i den bemärkelsen att hänsyn tas till vad som kan anses vara barnets bästa i förhållande till barn som grupp.
3. Tredje nivån i vår modell innebär att det specifika barnets situation klarläggs utifrån ett vuxet barnperspektiv. Inget i utredningen framkommer som ger anledning att tro att barnet själv har fått delge sina åsikter och tankar kring sin situation. Istället har det som framkommit kring barnet troligare diskuterats mellan föräldrar och handläggare. Barnets situation kan ha beaktats i beslutsmotiveringen, men det är inget krav för att kategoriseras som tillhörande denna nivå, det viktiga är att barnets situation försökt klarläggas i någon mån. Nivå två och tre kan också härledas till Rasmussons första tankemodell som innebär ett vuxet barnperspektiv.
4. Den fjärde nivån innebär detsamma som Shiers nivå ett och två. Här kan man i utredningen utläsa att barnets egna åsikter får bidra till att klarlägga dess situation.
5. Nivå fem innebär att ett barnperspektiv i lagens mening uppnås inom socialtjänsten. Här uppfylls också intentionerna med FN:s Barnkonvention. På denna nivå har barnets egna åsikter kommit till känna och de beaktas också i utredningens

bedömning. Vår nivå fem återfinns i Shiers delaktighetsmodell på nivå tre. Här kan vi också spåra Rasmussons tredje tankemodell som innebär att barnets perspektiv möter den vuxnes.

6. Den sjätte nivån är densamma som nivå fyra i Shiers modell och innebär att barnet också deltar i beslutsprocessen.
7. Nivå sju härleds till Shiers högsta nivå i modellen. För att denna nivå ska uppnås krävs att barnet deltar i beslutsprocessen, men också att barnet faktiskt delar makt och ansvar med vuxna i beslutsfattandet.

En tydlig skiljelinje dras i vår modell mellan nivå tre och fyra där den senare nivån innebär att barnet faktiskt deltar med den definition vi ger begreppet. De tidigare nivåerna är alla olika grader av hur barnet syns i utredningarna, men ingen av dem avser en aktiv medverkan från barnet. Det kan också sägas att nivåerna ett till och med tre speglar en syn på barnet som objekt, det vill säga något som kan klarläggas och bedömas enbart utifrån vuxnas föreställningsvärld. Nivåerna fyra till och med sju lyfter istället fram barnen som subjekt och innehavare av egna kunskaper kring sin situation.



Figur 2 Studiens teoretiska modell

Utöver de nivåer som benämns i vår modell har vi också haft ett så kallat nolläge i åtanke vid analysen av utredningar. Den nivån innebär helt enkelt att barnet överhuvudtaget inte syns i utredningen, inte ens i form av personuppgifter i familjebilden. Vi har valt att inte lägga denna nivå som en av modellens steg eftersom vi strängt taget har förutsatt att ingen utredning hamnar på den nivån.

6.4.2 Modellens förtjänster och begränsningar

Vår modell har sin största förtjänst i att den lätt kan relateras till den analys av utredningar vi använt i studien. Vid en första ytlig genomgång av utredningsmaterialet fann vi att de redan befintliga modellerna inte var fullgoda för vår studies syfte. En användning av dessa skulle innebära att en stor del av materialet inte skulle vara möjligt att relatera till modellerna, och därigenom tydligt skiljas åt. Istället anser vi att en utökning av Shiers (2001) delaktighetsmodell blir mer användbar för oss. Genom att lägga till ett antal steg som innebär att barnet får någon form av plats i utredningen utan att vara delaktigt fick vi möjlighet att kategorisera också det materialet. Det bör här betonas att vi förde många och långa diskussioner kring valet att konstruera en ny modell. Vi studerade såväl Shiers modell som Harts modell åtskilliga gånger för att utröna om det fanns en möjlighet för oss att använda dem. Slutligen fann vi dock att en bearbetad version bättre passade våra syften.

Vi valde också att göra en sammanslagning av Shiers nivå ett och två till den nivå vi kallar nummer fyra. Detta har vi gjort utifrån antagandet om en svårighet att skilja dessa nivåer åt i vår analys av utredningar. Huruvida barnet sagt något på eget initiativ eller blivit uppmuntrat av vuxna att göra det kan troligen inte utläsas i dokumentationen på ett tydligt sätt. Vi anser dock att det viktiga, rent juridiskt, är att barnets åsikt kommit fram och av den anledningen blir det också mest betydelsefullt att en nivå speglar just detta.

Svårigheten med vår modell är i första hand avgränsningarna mellan nivåerna. Flera diskussioner har förts, vilket slutligen har lett oss fram till vad vi anser är tydliga preciseringar av modellens skilda nivåer. Ytterligare ett sätt att säkerställa kategoriseringen har varit att vi båda tittat på utredningsmaterialet och placerat det på samma nivå, ett tillvägagångssätt som vi också diskuterade i metodkapitlet. På så sätt har vi kunnat se om avgränsningarna varit tillräckligt tydliga för oss vilket innebär att modellens användbarhet förstärks.

7 RESULTAT OCH ANALYS

Vi vill i detta avsnitt redovisa vårt resultat, ställt i relation till studiens teoretiska modell och till gällande rätt. Det innebär att vi såväl presenterar som analyserar materialet i samma kapitel.

Inledningsvis ger vi en översiktlig beskrivning av de utredningar vi tagit del av för att därefter gå djupare in i materialet i de följande analyserande avsnitten. Under rubriken *Resultatet i relation till studiens teoretiska modell* finner läsaren en utförlig genomgång av alla de citat som hittats i utredningarna och som belyser hur barnets situation har klarlagts. Dessa citat grupperas under de olika nivåer i den teoretiska modellen, dit vi funnit att de bör kategoriseras. Vi inser att en redovisning av samtliga citat kan uppfattas som rörig, i synnerhet som de tagits ur sitt sammanhang, men vi ser samtidigt en förtjänst i att läsaren ges möjlighet att följa vårt tillvägagångssätt. Inte minst är detta en fördel med hänsyn till den tolkningsprocess som vår studie baseras på. Det blir också tydligt för läsaren i vilken grad barnen förekommer i materialet som helhet när en fullständig redovisning nedtecknas. Vi avslutar kapitlet med avsnittet: *Resultatet i relation till gällande rätt*, där resultatet analyseras i förhållande till svensk lagstiftning.

7.1 Översiktlig beskrivning av utredningsmaterialet

Totalt har vi läst 32 utredningar varav 19 är skrivna inom Fördelningsprojektet och resterande 13 är genomförda ute i de olika stadsdelar dit ärendena fördelats. Till två ansökningar finns ingen dokumenterad grundutredning hos det tilldelade socialkontoret. Däremot finns det en sammanfattning med beslut i journalanteckningarna som vi då har studerat istället. Dessa sammanfattningar är inte så utförliga som vore önskvärt, men de innefattar ändå en hel del uppgifter samt beslutsmotiveringar, varför vi valt att använda oss av dem mot alternativet att inte studera någon dokumentation alls i ärendet hos socialkontoret.

Nio av ansökningarna har lett till avslag. Två ärenden har inte aktualiserats ute i de stadsdelar dit de blivit fördelade, eftersom de sökande inte har kommit till det planerade nybesöket. Ett ärende omprövades efter en första utredning. Omprövningen av det ärendet har senare lett till ett avslagsbeslut.

Utredningarnas dignitet är varierande och motsvarar allt ifrån en sida upp till fyra sidor. Det är dock endast två utredningar som är skrivna på en sida samt de två sammanfattningarna som är på en halv sida vardera. Sammanlagt tolv utredningar omfattar två sidor och nio är skrivna på tre sidor. De resterande sju var på fyra sidor. Vidare noterar vi att samtliga utredningar i princip ser likadana ut när det gäller rubrikindelningen, vilket leder oss till slutsatsen att utredningarna bygger på en framtagen mall. Inte i någon utredning finns det en rubrik under vilken handläggaren uttryckligen skall kartlägga barnets situation.

Några av de ansökningar som ställts till stadsdelarnas socialkontor, efter utredning i Fördelningsprojektet, avser endast försörjningsstöd då boendesituationen är löst. Vilka det rör sig om kommer att redovisas i samband med citaten nedan. Där inget annat anges, rör sig ansökan om boende och familjerna är hemlösa.

Sammanlagt i de studerade ärendena rör det sig om 43 hemlösa barn. Barnen är födda mellan år 1989 och år 2005. Tre av mödrarna var också höggravida under tiden för utredningen. För att underlätta för vår uppdragsgivare såväl som för läsaren, presenterar vi nedan årtalen

barnen är födda samt antal barn som föddes just det året. Vi vill här tillägga att det i en av utredningarna endast är noterat att familjen har tre minderåriga barn, personnummer redovisas inte och barnen är därför inte med i följande sammanställning:

Födelseår	Antal barn	Födelseår	Antal barn
1989	1	1997	3
1990	1	1998	2
1991	1	1999	4
1992	2	2000	4
1993	1	2001	3
1994	4	2004	2
1995	2	2005	4
1996	6	Totalt:	40

I de aktuella utredningarna berörs totalt tio hemlösa ensamstående föräldrar, varav en är ensamstående far. Anledningen till hemlöshet i den här gruppen är varierande. Fyra ensamstående mödrar har flytt från andra delar av Sverige då de varit utsatta för hot och våld ifrån barnens fäder. Tre av dem har under tiden för ansökan varit placerade på kvinnojourer i Göteborg och en mor har varit gömd hos släktingar med sina barn en tid.

En mor är nyanländ från annat land och barnet har svenskt medborgarskap. Modern har själv inte tidigare varit i Sverige. En mor är nyinflyttad till kommunen utan någon egentlig anknytning. Två familjer är återvändare, vilket innebär att de har vistats i Sverige tidigare men har senare flyttat till sitt hemland, för att efter en period åter komma tillbaka. Fäderna i dessa familjer är kvar i hemlandet och föräldrarna är fortfarande gifta. Enligt mödrarnas utsagor har fäderna inga planer på att flytta tillbaka till Sverige. Ytterligare en mor är återvändare men i det här fallet är kvinnan skild från fadern. Alla dessa mödrar uppger som anledning till att de återvänder till Sverige att deras barn inte har acklimatiserats i hemlandet.

De övriga åtta utredningarna består av sammanboende föräldrar och samtliga är återvändare. Två familjer återvänder från nordiska länder då barnen inte gjort sig hemmastadda där. Två familjer återvänder från europeiska länder och ytterligare fyra familjer återvänder från fyra olika utomeuropeiska länder.

7.2 Resultatet i relation till studiens teoretiska modell

Endast en av de utredningar vi läst placeras på en nivå i vår modell som innebär ett faktiskt deltagande från barnet, nivå fem. Denna utredning kategoriseras dessutom till denna nivå efter viss tvekan. Alla övriga utredningar placeras i vår modell på nivå ett till och med tre, vilket innebär att barnen inte deltar i den bemärkelsen att deras röst ges uttryck och plats i utredningarna. Gemensamt för dessa är att de framställer barnen som objekt i motsats till delaktighetsnivåerna, fyra till och med sju, som speglar synen på barnen som subjekt.

I följande avsnitt kan läsaren, efter en första inledning, finna relevanta citat från utredningar, grupperade efter sina likheter i karaktären. Redovisningen av utredningscitat varvas med förklaringar och kommentarer från oss, för att på så sätt belysa det som är väsentligt i de olika typerna av utsagor vi funnit. Alla citat från utredningarna redovisas under rubriker som motsvarar de olika nivåer i studiens teoretiska modell där vi tolkat att utredningarna bör placeras. Nivåerna fyra, sex och sju kommer inte att redovisas av den anledningen att inga utredningar kunde kategoriseras dit, enligt vår tolkning.

7.2.1 Nivå ett – barnet omnämns men får ingen betydelse

I en första grupp presenteras utredningar som till sin karaktär nämner barnen utifrån en högst obetydlig utgångspunkt, ur barnets synvinkel. Det tycks som att barnen inte berörs i syfte att klarlägga något om dem själva, utan snarare på grund av att de *bör* nämnas i samband med en utredning om ekonomiskt bistånd. Möjligen endast för att ge uppgifter inför den ekonomiska beräkningen som ligger till grund för ett eventuellt beviljat försörjningsstöd. Vi ser i den här kategorin också exempel på en utredning där barnen inte ens förekommer med personuppgifter, en utredning som dessutom leder till avslag.

I två utredningar finner vi att barnen endast omnämns genom att deras personuppgifter finns redovisade längst upp i ansökan. För övrigt står ingenting skrivet om barnen. Den ena familjen får avslag med motiveringen att: ”... *de ej har planerat för sin flytt...*”. Den andra familjen får avslag eftersom de bedöms vara självförsörjande.

I ytterligare en utredning finns det inga personuppgifter alls, det enda som står är: ”... *och tre minderåriga barn ...*” när det omtalas vilka som ansöker om boende. I denna senare utredning är det en ensamstående förälder, dock fortfarande gift, som ansöker om bistånd. Ansökan leder till avslag med motiveringen att makar är försörjningsskyldiga gentemot varandra.

Ovanstående utredningar har alltså alla lett till avslag och vi kan trots det inte läsa något i vare sig utredningen eller beslutsmotiveringen som avslöjar att överväganden gjorts kring barnens situation.

En utredning leder till omprövning av beslut. I utredningen som ligger till grund för omprövningen är det enda som står att läsa om barnet att: ”*Hustrun och barnet bodde utomlands...*” Familjen får avslag på ansökan med följande motivering: ”*Hade inte planerat för flytten...*”.

Här vill vi tydliggöra att den grundutredning, som sedermera omprövas, innefattar utsagor som visar att de vuxna sinsemellan försökt klargöra barnens situation till viss del. Dock har

man inte ansett det väsentligt att dokumentera barnens situation i samband med omprövningen.

I de två fall där det inte finns någon grundutredning och vi istället studerade journalanteckningarna, uttrycks endast: "... *med två barn ...*" och "*Bistånd beviljas för att tillförsäkra barnen och modern tak över huvudet ...*".

I det senare fallet vet vi inte om vi ska tolka beslutsmotiveringen som varandes för barnens skull eller för moderns, eller om det står för att det allmänt är bra att ha tak över huvudet. Vårt att tillägga är att familjen som ansöker om boende, i det senare ärendet, tidigare har fått boende beviljat men inte nyttjat det och trots detta beviljas biståndet ytterligare.

Ytterligare en utredning i denna grupp avser en ensamstående mamma som ansöker om boende tillsammans med sina barn. Här står att läsa att: "... *har modern och barnen ...*", "... *fadern har bidragit till barnens försörjning ...*" samt att det nämndes att "... *modern också fått barnbidrag ...*".

Detta är en utredning som på ett tydligt sätt redogör för försörjning och ekonomiska bidrag utifrån vad som gäller i en familj med barn, dock ses ingen utsaga som faktiskt berör barnen.

I den följande gruppen ser vi utredningar där barnen fortfarande endast tycks nämnas på ett obetydligt sätt. Dokumentationen gör gällande att barnen exempelvis diskuterats i samband med händelser som påverkar orsaker till hemlöshet och bistandsbehov. Inget barn nämns dock i samband med den egna situationen. Handläggaren klargör istället händelseförlopp och konstaterar orsaker och fakta kring familjen.

En utredning avser en familj som kommer från en annan kommun för att söka skydd och detta är vad som nämns i utredningen i samband med vem som ansöker: "... *tillsammans med en son ...*" och "... *misshandlat modern och barnen*".

I ytterligare en utredning konstateras: "... *har flera egna barn ...*" och "... *fyra barn ...*" samt att "... *barnen längtade tillbaka...*"

Här ses exempel på att barnen nämns i samband med orsaker till att familjen behöver ansöka om bistånd. I den första utredningen handlar det om ett skyddsbehov och i den sistnämnda om barnens hemlängtan efter att ha vistats utomlands.

Vidare läser vi i nästa utredning att: "... *modern och två barn har återvänt...*", "... *barnen var så sjuka ...*". Det sistnämnda citatet anges som skäl till varför man återvänt efter en tids vistelse utomlands. Senare läses: "... *inga barnbidrag ...*" och "... *i familjen finns två små barn ...*".

Här tydliggörs både det faktum som orsakar att familjen återvänt samt i det sista citatet det vi kallar för ett konstaterande av fakta.

I en sista utredning som tolkas tillhöra denna nivå i vår modell nämns barnen i samband med vem som ansöker: "... *för sig och sina fem barn ...*", "*Kvinna med fem barn...*", "... *inga barnbidrag eller underhållsstöd har utgått ...*", "*Barnens*

pappa bor här ...”, ”Modern har för avsikt att bosätta sig här då barnen önskat att återigen bo här” samt ”... då barnen varit aktuella där ...”.

I den här utredningen anser vi att det ändå finns en hel del dokumenterat i samband med barnen, men utifrån citaten ställer vi oss frågan om man egentligen har klargjort barnens situation. Som vi tolkar det finns inte heller här några utsagor som tyder på att barnen tagits upp till diskussion för sin egen skull.

Sammanfattande kommentar – nivå ett

Hela 11 utredningar placeras på denna första nivå, vilket innebär att barnen i några fall endast omnämns i form av personuppgifter. Alternativt beskrivs barnen på den här nivån i sammanhang som inte rör dem själva och inte utgår ifrån deras situation. Exempel på detta är när barnen omnämns i relation till olika bidrag. Detta är enligt oss extra anmärkningsvärt när man studerar de fyra ärenden som befinner sig på denna nivå och för vilka utredningen leder till avslag.

7.2.2 Nivå två – ett generellt barnperspektiv beaktas

Det som karaktäriserar de utredningar vi presenterar i detta avsnitt är att de båda speglar att handläggaren menar sig utgå ifrån ett barnperspektiv. Vid genomläsning av utredningarna står det dock klart att inget egentligen utretts kring de enskilda berörda barnen, vilket leder oss att tolka detta barnperspektiv som grundat på kunskaper och erfarenheter av barns bästa som grupp. Det *kan* naturligtvis också betyda att det enskilda barnets bästa tillgodoses, men den unika situationen är inte klarlagd. Att dessa utredningar ändå placeras ett pinnhål högre än föregående har helt enkelt att göra med att dessa i någon mån försöker beakta barnets bästa, vilket de ovanstående inte alls gör.

Rörande en familj som för tillfället bor hos en släkting står att: *”... modern behöver stöd från socialtjänsten för att på ett adekvat sätt ta hand om barnet ...”* och i bedömningen står det att *”... bör erhålla kontakt med socialtjänsten med särskilt beaktande av barnperspektivet ...”*.

En ansökan gäller en familj som har varit olycksdrabbad sedan de flyttade från Sverige. Följande finns nedtecknat i den här utredningen: *”... bor på hotell i anslutning till ... där yngsta barnet finns ...”, ”... extra utgifter i samband med barnets vistelse...” och ”... för det lilla barnet ...” samt ”... närhet till barnets vistelse bedöms vara viktigt ...”*.

I den förra utredningen nämns inget särskilt om barnet, snarare är det moderns förmågor som diskuteras. Dessa föräldraförmågor ställs inte i relation till det specifika barnets behov. I den senare utredningen nämns barnet högst obetydligt, bortsett från tillägget i bedömningen att närheten till barnet anses viktigt. Det leder oss till tolkningen att barnperspektivet som utkristalliserar sig grundas på en generell kunskapsbas om vad som kan anses vara barns bästa.

Sammanfattande kommentar – nivå två

Två utredningar tolkar vi alltså som tillhörande nivå två i modellen. Handläggaren utgår ifrån det som kan anses vara barns bästa som grupp, utifrån kunskaper och erfarenhet, för att

motivera sin bedömning. Ibland kommer det till uttryck i form av meningar som visar att beslutet är fattat *"utifrån ett barnperspektiv"*. Inget i utredningen tyder dock på att barnet själv har varit delaktigt i att beskriva sina livsvillkor och gett uttryck för sina behov. Här är det viktigt att betona det faktum att det som kan anses vara bäst för barn som grupp inte nödvändigtvis är bäst för det enskilda barnet, något som också Barnombudsmannen har uttryckt (2006). Här kan vi återigen poängtera att en bedömning av barns bästa måste bygga på en förmåga att utreda och förstå barnets perspektiv i kombination med kunskaper och erfarenheter kring barns behov och rättigheter (SOU 1997:116).

7.2.3 Nivå tre – barnets situation klarläggs utifrån ett vuxet barnperspektiv.

Här redovisas till en början utsagor från utredningarna som på olika sätt belyser barnens situation. Det tycks som att de vuxna, handläggare och föräldrar, i någon mån försöker att klarlägga hur barnen har det. Det kommer dock åskådliggöras för läsaren att det ofta inte handlar om någon omfattande kartläggning kring barnen, snarare är det mycket få och kortfattade utsagor som står att finna. Vi kan i de första utredningarna inte heller spåra något rörande barnen i utredningens bedömning eller beslut.

I en utredning, också den utan personuppgifter på barnet, står det att: *"... UT informerar om att skolplikt gäller för barnet..."*.

I den här utredningen påvisar dokumentationen att handläggaren och föräldern i någon mån har diskuterat kring det enskilda barnet, även om man måste tillägga att det inte alls handlar om någon kartläggning av barnets situation. Det är lätt att påstå att också detta är ett högst obetydligt sätt att nämna barnet i utredningen, men vi har ändå valt att placera den under denna nivå utifrån en tanke om att handläggaren bara behöver informera om skolplikt om vetskap finns att barnet inte går i skola. Den vetskapen bör kunna härledas till att de vuxna pratat om barnet, om än aldrig så lite.

Utredningen avseende en annan familj visar följande citat: *"... har två gemensamma barn"* och *"Barnet har börjat skolan och det andra barnet är uppsatt på kö till barnomsorgen"*.

Under ett avsnitt i en annan utredning rörande samma familj står det beskrivet vad sökanden skall ha gjort till nästa möte hos socialtjänsten: *"... skall ansöka om att barnet skall få börja skola ... och att det andra barnet skall börja barnomsorg ..."*. Vidare står det: *"har barnbidrag ..."*.

Vi ser något motstridiga uppgifter när det gäller barnet som först sägs ha börjat skolan, för att familjen senare står i begrepp att ansöka om skolstart. Karaktäristiskt för dessa utsagor är att de är mycket få och inget direkt klagörande kring barnens situation kan anses vara nedtecknat, även om de vuxna pratat om barnen.

En utredning rör en familj som beviljats jourboende redan vid första ansökan och de ansöker efter fördelning endast om försörjningsstöd. Här läser vi att: *"Barnet föddes med ..."* och *"... modern blev misshandlad med barnet i famnen ..."*, *"... fadern hotat att ta barnets liv"* samt att *"... barnet har gått på dagis innan ..."*.

Här ser vi tydligt att man har pratat om det enskilda barnet, även om utsagorna inte heller här kan betraktas som särskilt klagörande.

Ytterligare en ansökan, som har ändrats till att på socialkontoret avse försörjningsstöd, visar följande: *"Ett barn fött -XX", "... har en son som är född -XX", "Yngste sonen ingen kontakt med ...", "Sonen har också allergier" och "Sonen kommer att börja i skolan ..."*. I en annan utredning nämns att: *"... fadern och dottern har inga pengar till mat...", "... dottern går i skolan här..."* och *"... flickans mor avled ..."*.

Dessa två utredningar är ytterligare exempel på vad vi tolkar som att handläggaren pratar om barnen med föräldrarna, här i något högre grad än de tidigare redovisningarna. Klargörandet leder dock inte till något som nämns i bedömning eller beslut, varför man kan sluta sig till att några direkta överväganden kring barnens situation troligen inte gjorts.

En ansökan som har ändrats till att gälla försörjningsstöd då boendet ordnats sedan tiden för utredning i Fördelningsprojektet visar: *"... med sina fyra barn ...", "... barnen har haft mycket problem i skolan", "... då ett barn mådde mycket dåligt ...", "... ett barn tänkt ta sitt liv ..."* och att *"... barnen ej trivdes ..."*. Denna ansökan leder till avslag då gifta makar är underhållsskyldiga och maken befinner sig någon annanstans.

Ytterligare en utredning nämner barnbidrag i form av vilken inkomst familjen har och övriga uppgifter kommer från en person som var med vid besöket på socialkontoret. Följande citat kan nämnas: *"... endast barnbidrag..."* och *"... föräldrarna är måna om barnet och det finns inga tecken på brister i föräldraförmågan..."*.

Familjen i en annan utredning har flyttat runt en del och i denna finns nedtecknat att: *"... utifrån barnets behov ...", "Samtal om olämpligheten att fara runt med ett litet barn utan fast bostad ..."* och *"... inga brister i föräldraförmågan har observerats ..."*.

En utredning i den här gruppen består av en familj som bor i husvagn och ansöker om boende. Följande står att läsa: *"Barnet har bott utomlands med modern", "... en anmälan inkommer med oro för barnet som bor i husvagn", "... ett läkarintyg som förmedlar oro för barnet"*. Denna sistnämnda utredning omprövades. Som vi tidigare nämnt ledde omprövningen till avslag, utifrån en utredning som inte nämner barnens situation över huvud taget.

Gemensamt för de fyra utredningar vi räknar upp ovan är att vi tolkar det som att man går ytterligare ett steg i klargörandet av barnens situation. Det framstår för oss som att handläggaren här medvetet försökt att diskutera barnen i samband med utredningen. Fortfarande nämns barnen dock inte i samband med bedömning och beslut.

En familj får avslag på ansökan, som för övrigt är ändrad till ansökan om försörjningsstöd, utifrån att de inte har planerat för sin flytt. I utredningen står det att: *"... barnen har mått dåligt...", "... speciellt ett barn som slöt sig in i sig själv ...", "... dottern började i en aktivitet ... och sonen sportade..."* samt att *"barnens situation förvärrades..."*.

Det här är en utredning som utmärker sig bland alla de andra i vår undersökning utifrån att det tydligt dokumenteras att handläggaren försöker klargöra något kring barnen. Eventuellt

använder handläggaren en mall som verktyg med vilken barnens situation bör klarläggas. Däremot finns inga utsagor som tyder på att man pratat med de berörda barnen.

Det som särskiljer utredningarna som redovisas i det följande gentemot föregående på denna nivå är att dessa utsagor kring barnen också har beaktats mer eller mindre i bedömning och beslut. Även här vill vi dock betona att uppgifterna rörande barnens situation är relativt få och föga klagörande.

En familj som är återvändande efter vistelse utomlands har fått avslag på sin ansökan om boende, men hänvisas att bosätta sig någonstans för att: *"... barnen skall kunna börja i skolan. Vidare står att "Modern i familjen uppger att hon återkommit med barnen då dessa mestadels bott här"*. Det nämns i utredningen att: *"... ett barn är sjukt och vistas på sjukhus"*. För övrigt står det inget om barnen förutom i beslutet där det sägs att: *"Sökanden har inte medverkat i Försäkringskassans utredning av underhållsstöd och barnbidrag då hon underlåtit sina barn att gå i skola ..."*.

Ingenting förklarar här hur handläggaren har övervägt barnens situation i samband med beslutet, men man nämner dem där och en viktig anledning till avslaget tycks vara att familjen inte sett till att barnen gått i skola. Det sägs däremot inte något om konsekvenserna för barnen att inte få någon skolundervisning, och på vilket sätt detta skulle kunna få betydelse för socialtjänstens och föräldrarnas vidare kontakter.

Ytterligare en familj som ansöker om boende har underlåtit att låta sina barn gå i skola. Också denna familj är återvändare och det klarläggs att: *"... barnen har gått i första klass i hemlandet ..."* men efter det har barnen inte fortsatt skolan. Värt att tillägga är att de tre äldsta barnen är över tio år. Det nämns också att: *"... modern har föräldrapenning och garantidagar kvar gällande alla barnen"*. I beslutet står det: *"... på grund av sin sårbarhet med fyra barn födda ... är modern i behov av tak över huvudet"*.

I en annan utredning, som enligt vår tolkning är jämförelsevis beskrivande, nämner man följande: *"... x och barnen beviljades tidigare ..."*, *"Barnen gick i skola ..."*, *"Barnen blev sjuka och behandlades... är nu friska..."*. I beslutet står det vidare: *"... vilket inte bedöms vara ett lämpligt boende för en familj med fyra barn"*.

I en utredning finns följande skrivet: *"... har två barn födda -XX och -XX ..."*, *"... för att undvika en akut nödsituation med särskilt beaktande av barnperspektivet"* och *"... dotter fått problem med ... på grund av familjens pressade situation."* I utredningens beslutsmotivering står därefter följande att läsa: *"... kvinna med två små barn ..."*, *"... samt för att barnens situation skall kunna utredas grundligare"*, *"Då modern har två små barn har barnperspektivet särskilt beaktats"*.

Ytterligare en utredning har med följande citat i beslutet: *"... med särskilt beaktande av barnperspektivet"*. I övrigt står det: *"... acklimatiserades aldrig familjens tre minderåriga barn..."*, *"Barnen skolvägrade..."*, *"Barnen har mått psykiskt dåligt ..."*.

En familj har lyckats lösa sitt boende och ansöker hos socialkontoret om försörjningsstöd. I utredningen står det: *"Son sover i säng ... har en vrå för sig själv ...", "... ett minderårigt barn ...", "... inte kontakt med barnavårdscentralen ..."* och i bedömningen står det: *"För att undvika nöd utifrån ett barnperspektiv bedöms att sökanden bör beviljas matpengar och hygien för barnet ..."*

En pappa ansöker om boende för sig och sin dotter och följande citat finns i utredningen: *"... bodde tidigare med sin dotter i annan kommun ...", "... flyttade far och dotter till Göteborg ...", "... beviljades boende på hotell för att undvika nöd ...", "Flickans mor avled ...", "Flickan går sedan en tid i skolan i Göteborg"*. I bedömning och beslut skriver handläggaren: *"... har börjat skolan i Göteborg", "Barnperspektivet har särskilt beaktats och det är UT: s bedömning att så bör ske framgent", "Familjens situation bör, inte minst för att tillgodose barnperspektivet, utredas vidare av socialtjänsten i Göteborg"*.

Dessa senare utredningar klargör en del kring barnens situation och det som framkommer får också betydelse i bedömning och beslut. Det står dock fortfarande klart att det enbart är de vuxna som diskuterat barnen och ingen har utifrån vår tolkning av dokumentationen bjudit in barnen till delaktighet i samtalen.

Sammanfattande kommentar – nivå tre

En klar majoritet av de genomlästa utredningarna placeras på nivå tre, vilket innebär att barnens situation i varierande grad uppmärksammas av handläggare och föräldrar – de vuxna. Inga utsagor i utredningen pekar mot att barnen tillfrågats om sin situation och bjudits in till delaktighet. Vi fann att 18 utredningar kan placeras på denna nivå och vi vill här återigen påpeka att de flesta av utredningarna på denna nivå har mycket få utsagor om de enskilda barnen, ibland handlar det om någon enstaka mening som uttrycker något om barnet likt *"Sonen har allergier"* eller *"...har haft mycket problem i skolan"*. En utredning på denna nivå utmärker sig dock genom att i högre grad ge en klargörande beskrivning av barnens liv och intressen. Att den trots allt hamnar på samma nivå som övriga utredningar här beror på att barnet inte tycks ha varit aktivt deltagande i att beskriva sin situation.

Qvarsell (2003) menar att utbildning och erfarenheter kring barn visserligen ger värdefulla kunskaper i bedömningen av barns bästa, men att åtgärder måste grundas också på barnets åsikter för att inte kränka dess rättigheter. Arnér och Tellgren (2006) framhåller också de det faktum att ett möte mellan det vuxna perspektivet på barn måste möta barnets eget perspektiv för att möjliggöra ett helt barnperspektiv. Rasmussons (se Arnér & Tellgren, 2006) tredje tankemodell omfattar mötet mellan barns synsätt och vuxnas förmåga att tolka detta utifrån kunskaper och erfarenhet. Det författarna uttrycker ställer krav på handläggaren att kunna möta och tala med barn på ett fruktbart sätt. Rasmusson menar här att de vuxnas inlevelseförmåga i förhållande till barnets berättelse blir avgörande. Detsamma gäller för det som Näsman (1995) uttrycker när hon menar att den vuxnes reflektion kring sin egen barndoms villkor lägger grund för goda möten med barns perspektiv. En viktig förutsättning är också, menar vi, att det finns tid och vilja hos handläggaren för att barnet ska beredas tillfälle att möta den vuxne och vice versa.

7.2.4 Nivå fem – barnets situation klarläggs utifrån dess egen utsaga och beaktas i bedömningen

Den sista utredningen vi redovisar avser ansökan om boende med stöd och är den första och enda utredningen där vi tolkar att handläggaren har pratat med barnet.

Följande citat i utredningen pekar på att barnet har fått komma till tals: *”Barnet är starkt påverkad av mammans hälsotillstånd och mår psykiskt dåligt”.*
”Mamman har flyttat runt med barnet under uppväxten, de lever isolerat och barnet har missat tid i skolan ...” I bedömningen står det vidare att *”Barnet har behov av stöd och kontinuitet i boendet med stöd både för mor och barn”.*

Det som leder oss att tyda utsagorna som att handläggaren har pratat med barnet är dels utifrån uppgifter som säkerställer att barnet varit med under samtalet, samt att barnet är i en ålder där det är troligt att det på ett naturligt sätt kan och vill berätta om sin situation. Dessutom bedömer vi det som mindre troligt att en mor skulle komma med dessa uppgifter kring sitt barn i en ansökan om ekonomiskt bistånd. Eventuellt är det barnet själv som tagit initiativ till att berätta, eller också har handläggaren ställt frågor - vilketdera är inte möjligt att utläsa av dokumentationen. Det ska också understrykas att vi diskuterat denna utredning flertalet gånger, för att slutligen med viss tvekan kategorisera den som tillhörandes denna nivå.

7.2.5 Sammanfattning och reflektion kring materialet i relation till vår teoretiska modell

Vi har funnit att i 11 av de 32 utredningar vi granskat nämns barnen endast utifrån andra orsaker än för sin egen skull. Två av dessa innebär att barnen endast omnämns med personuppgifter i familjebilden och en nämner endast barnen som *minderåriga*. Dessa tre utredningar har alla lett till avslag.

Två utredningar visar att handläggaren menar sig ha haft ett barnperspektiv som utgångspunkt i sin utredning och framförallt i sin bedömning. En genomläsning visar att detta barnperspektiv måste anses ha utgått ifrån kunskaper och erfarenheter av barn generellt och inte ifrån de specifika barnen i utredningen.

Arton utredningar försöker i någon mån klargöra något kring de specifika barnens situation, om än med få och kortfattade utsagor. En av dessa utmärker sig särskilt genom att förhållandevis utförligt beskriva livsvillkoren för barnen i familjen. Det framstår som att handläggaren i det fallet utgått ifrån någon form av mall i sin utredning, som innebär att barnen borde belysas extra. Under en specifik rubrik klargörs barnens situation. Det finns dock ingen utsaga som talar för att barnen själva kommit till tals.

En utredning uppfattar vi baserar sin klarläggning av barnets situation utifrån att barnets egen röst blivit hörd. Vi tydliggör dock i sammanhanget att bedömningen är gjord med viss tvekan från vår sida.

Slutligen kan ingen utredning placeras vare sig på nivå fyra: *barnets situation klarläggs utifrån egna utsagor* eller på de två högsta nivåerna i vår modell: *barnet deltar i beslutsprocessen* samt *barnet deltar i beslutsprocessen och delar makt och ansvar med vuxna*. Qvarsell (2003) menar att det för vuxna är lättare att ge barn utrymme för delaktighet när barnets förståelse ligger nära den egna. När ärendet avser ekonomiskt bistånd kan man

föreställa sig att det är den vuxne sökande som antas ha en förståelseram som ligger närmast handläggarens. Detta skulle i så fall göra det svårt att se barnen som förmögna och kompetenta nog att delta i utredningsprocessen. Qvarsell (2003) menar också att barn i marginaliserade positioner tenderar att studeras och bedömas utifrån universella kunskaper, snarare än utifrån sin egen verklighetsbeskrivning.

En sammanställning av utredningsmaterialet ger oss på sätt och vis en bild av det osynliga barnet, vilket vi menar kommer sig av ett begränsat barnperspektiv i utredningsförfarandet och framförallt i dokumentationen av beslutsunderlag. Visserligen finns utsagor som klargör barns situation i någon mening, men samtliga bortsett från en utgår ifrån vuxnas diskussioner om barnet enligt vår tolkning. Ett barnperspektiv som inbegriper barnets aktiva medverkan kan dock inte sägas ligga till grund för de beslut som fattas.

7.3 Resultatet i relation till gällande rätt

7.3.1 Barnperspektivets genomslag i utredningarna

I tidigare forskning kring barnperspektiv menar man att barn i låga åldrar tydligt kan redogöra för den situation som de befinner sig i. I Arnér och Tellgrens (2006) studie har barn i sexårsåldern tydligt visat att de vill uttrycka en åsikt och bli lyssnade på. Lagstiftningen anger inte någon åldersgräns för när vuxna bör börja lyssna på barnet. Det kommer istället an på vuxna att utveckla sin förmåga att tolka barnets uttryckssätt för att kunna närma sig barnets perspektiv. Vårt material visar att så många som 34 barn är födda mellan år 1989 fram till år 2001, vilket vi anser är åldrar där barnen kan redogöra för den situation som de befinner sig i. Vidare har vi sex barn som är födda mellan år 2004 och år 2005 som möjligen är för små för att kunna delge handläggarna tankar kring sina livsvillkor.

Som vi tidigare sett placeras en majoritet av utredningarna på den nivå som innebär att barnens situation klargörs utifrån vuxnas beskrivningar. Tillsammans med de två utredningar som utifrån vår tolkning använt ett generellt barnperspektiv får vi sammanlagt 20 utredningar som kan anses grundlägga vad som bedöms vara barnens bästa utifrån ett vuxet perspektiv på barnen. Detta är en nivå som inte tar hänsyn till lagstiftningens fastställande av barns rätt att få sin åsikt hörd i åtgärder som berör dem (3 kap 5 § SoL). SOU 1997:116 uttrycker att ett beslut som rör barn aldrig får grundas enbart på ett vuxet perspektiv utan måste väga in också en förståelse för barnets perspektiv i kombination med kunskaper och erfarenheter om barn. Också Socialstyrelsen (2004) framhåller vikten av att höra barns åsikter för att kunna bedöma vad som ska anses vara barnets bästa. I de aktuella ärenden vi studerat kan detta inte anses vara tillgodosett.

Barnets bästa ses som ett föränderligt begrepp både utifrån FN:s Barnkonvention såväl som i svensk lagstiftning (Schiratzki, 2003, prop. 1996/97:124). Schiratzki (2005) menar att den luddiga definitionen av begreppet visserligen innebär att individuella bedömningar av det enskilda barnets bästa möjliggörs. Samtidigt menar Schiratzki att rättssäkerheten äventyras med ett så pass odefinierat barnets bästa. När man som i två utredningar hänvisar till ett generellt barnperspektiv, ibland bara i form av en mening där bedömningen motiveras *”utifrån ett barnperspektiv”*, blir detta resonemang än mer aktuellt. I dessa utredningar har man helt enkelt inte förklarat vad man menar med barnperspektiv och hur beslutet kan anses vara till barnets bästa. På vilket sätt kan man säkerställa att ett barnperspektiv egentligen har använts? Genom att slentrianmässigt nyttja den strofen i sin beslutsmotivering riskerar troligen handläggaren istället att dölja barnen bakom en illusion av barnperspektiv.

Den nivå i vår modell som kan anses avse gällande rätt, nivå fem, kan endast uppnås av en utredning i vår studie. Dessutom placeras den aktuella utredningen där med viss tvekan då det inte står helt klart att utsagan i utredningen faktiskt kan härledas till ett samtal med det aktuella barnet. Det framstår dock som troligt att så är fallet och utredningens övriga uppgifter talar för att barnet varit med under besöket som ligger till grund för beslutsunderlaget. Här har handläggaren försökt att via barnet bilda sig en uppfattning som tar hänsyn till barnets perspektiv i kombination med det vuxna barnperspektivet och kunskaper om barn i allmänhet. Att så lite som en utredning kan anses uppfylla denna nivå av delaktighet är alltför bristfälligt i vår mening. Genom att se barn som förmögna och kompetenta att medverka i skapandet av sina livsvillkor främjas såväl barnets hälsa som vårt lands demokratiska system (Barnombudsmannen, 2006), vilket måste betraktas som grundläggande för ett land som Sverige. Edenhammar (1994) menar att barns åsikter respekteras i allt för liten utsträckning och att vuxna måste lära sig att tolka barns uttrycksätt för att få en förståelse för deras verklighet. En första förutsättning är då att barnet ses som bärare av kunskaper som är värdefulla i varje given situation.

Förvånande många utredningar placeras på nivå ett, som motsvarar att barnen i utredningen inte nämns i någon utsaga som berör dem själva. Detta är anmärkningsvärt utifrån den lagstiftning socialtjänsten arbetar utifrån. Att alla åtgärder som rör barn ska baseras på hänsynen till barnets bästa är klart angett i 1 kap 2 § SoL (SFS 2001:453). Lagstiftaren betonar att principen om barnets bästa visserligen inte behöver avgöra ett beslut, men att barnets bästa alltid ska beaktas, utredas och redovisas (prop. 1996/97:124). Barnombudsmannen (2006) framhåller dessutom vikten av att redovisa hur man har överlagt kring barnets intressen när ett annat intresse ges företräde. Det måste utifrån detta anses extra viktigt att dokumentera hur man övervägt kring barnens bästa när man i bedömningen kommer fram till att ansökan bör avslås. Givetvis medför detta ett särskilt fokus på de tre utredningar i vår studie som endast nämner barn genom personuppgifter trots att de sedan leder till avslag.

Om vi utgår ifrån de två JO-utlåtandena som vi tidigare presenterat under gällande rätt kan vi sluta oss till att liknande kritik hade kunnat riktas mot dessa utredningar om det vid ett senare tillfälle visat sig att barnen farit illa. Länsstyrelsen fastställer att kommunen har det yttersta ansvaret när åtgärder rör barn och utifrån ovanstående utredningar borde det vara omöjligt för handläggaren att ta ställning till huruvida barnen i dessa familjer växer upp under goda och trygga förhållanden. Med detta avses inte att det alltid måste till en barnavårdsutredning då en familj ansöker om ekonomiskt bistånd. Istället menar vi att handläggaren utifrån lagen och rättskällorna måste klargöra barnets situation och dokumentera denna i högre grad än vad som görs i våra studerade utredningar. Kanske kan det vara så att det som egentligen utspelar sig är en konflikt mellan Föräldrabalken och Socialtjänstlagen när det gäller vem som har huvudansvaret för barnen. JO har uttalat sig om detta och menar att det är kommunen som har detta ansvar när föräldrarnas förmåga på ett eller annat sätt brister.

Det finns anledning att anta att det som dokumenterats inte alltid speglar fullt ut i vad mån barnen varit delaktiga under handläggningen av de ärenden vi studerat. Detta faktum har vi berört redan i vårt metodavsnitt. Samtidigt har vi under gällande rätt angett flera argument till att vi borde hitta utsagor om barnets situation och inställning. Dokumentationen som helhet bör innehålla tillräcklig, väsentlig och korrekt information av det som tillmäts betydelse i det enskilda fallet (prop. 1996/97:124). Socialstyrelsens allmänna råd fastställer att barnperspektivet och hur det har beaktats bör dokumenteras. Man uttrycker också att det beslutsunderlag som sammanställs bör tydliggöra vilka som berörs av ett ärende, och vad den

enskilde själv anser om sina behov och hur dessa kan tillgodoses. Underlaget bör också upplysa om utredarens bedömning och förslag till beslut (SOSFS 2006:5). Det beslutsunderlag som Socialstyrelsen avser motsvarar de utredningar vi studerat. De som berörs av ärendet måste i vår mening anses vara såväl föräldrar som barn, varför också både föräldrars och barns syn på sin situation borde synliggöras i utredningen.

Ingen av de utredningar vi studerat innehåller den barnkonsekvensanalys som Barnombudsmannen (2006) arbetat fram (se kapitlet *Socialtjänsten och barn – gällande rätt*). Det första steget som innehåller en kartläggning av situationen kan till viss del sägas vara uppfyllt av 19 utredningar i vårt material. Förvisso har inte barnen fått komma till tals förutom i en utredning, där det råder viss tveksamhet från vår sida, och den utredningen kommer sedan inte längre i sin konsekvensanalys eftersom man inte tydligt redovisar barnets åsikter. Samtidigt saknas kopplingen mellan de ekonomiska villkoren familjen lever under och hur dessa villkor på kort och lång sikt påverkar barnet i utredningarna.

7.3.2 Sammanfattning och reflektion av materialet i relation till gällande rätt

En sammanställning av undersökningsmaterialet ställt i förhållande till gällande rätt visar att barnperspektivets genomslag i dessa ärenden är bristfälligt. Tidigare studier inom samma område visar liknande resultat, varför vi kan konstatera att också vår studie bekräftar faktum.

Rasmusson m fl (2004) menar i sin studie att det fortfarande finns mycket att lära för vuxna i förhållande till barns sätt att tänka och resonera kring sin verklighet.

Socialstyrelsen/Länsstyrelserna (2003) har dessutom fastställt att det saknas rutiner för användandet av barnperspektiv inom handläggningen med ekonomiskt bistånd. Trots att Barnombudsmannen utarbetat en arbetsmetod i barnkonsekvensanalysen, lyser denna med sin frånvaro i utredningsmaterialet.

Eriksson & Näsman (2007) relaterar liknande resultat i sin studie till barnets möjligheter att uppleva mening, begriplighet och hanterbarhet i sin tillvaro. Genom ökad delaktighet skulle barnets känsla av sammanhang stärkas vilket förbättrar en människas framtidsutsikter. Med enbart detta som grund kan man möjligen missa det faktum att barndomen också bör ses som värdefull i sig själv, något som såväl lagstiftningen som Barnkonventionen framhåller (prop. 1996/97:124). Beslut kring barn ska inte enbart ha ett långsiktigt perspektiv men också se till barnets bästa och rätt här och nu. Med ovanstående i åtanke är det enligt oss lätt att förstå vikten av att barn kommer till tals i alla sammanhang där de berörs och det måste finnas en medveten strävan dithän.

8 SLUTDISKUSSION

8.1 Möjliga anledningar till studiens resultat

Resultatet som vår studie redovisar talar för att det som fastställs i svensk lagstiftning och FN:s Barnkonvention inte uppnås i önskad grad i Göteborg under år 2006. Överraskande många utredningar befinner sig på en låg nivå i vår modell, och barnens situation klarläggs generellt sett i mycket liten utsträckning. Endast en utredning befinner sig på den nivå som lagstiftningen syftar till. Resultatet förvånar oss en aning. Vi förväntade oss visserligen att undersökningen skulle visa att barnen inte hade tillfrågats om sin situation i någon större utsträckning. Utifrån den tidigare forskning vi tagit del av framstod det som troligt att barnperspektivets genomslag inte skulle vara markant i ärenden rörande ekonomiskt bistånd och boende. Däremot antog vi att barnens situation skulle utredas i högre utsträckning än vad vi fann. Att barnens tillvaro har stor betydelse i situationer av hemlöshet verkar på ett sätt givet och därmed trodde vi att utsagor kring barnen skulle förekomma oftare än vad som framkom.

Som vi ovan har redovisat placeras ingen av utredningarna på vår modells översta två nivåer. Detta är ett faktum som vi egentligen förväntade oss att finna. Som vi ser det skulle hela handläggningen med ekonomiskt bistånd behöva revideras för att uppnå en sådan nivå av delaktighet. I praktiken deltar inte heller vuxna sökande i det faktiska beslutsfattandet. Socialstyrelsens tillsyn har visat att handläggningen av ekonomiskt bistånd är tämligen principfast (Socialstyrelsen/Länsstyrelserna, 2003), vilket inte heller underlättar för nytänkande kring just delaktighet. Troligen kan man finna högre nivåer av barns delaktighet när det gäller barnavårdsärenden. Detta då barnperspektivet gjort sig mer gällande i den typen av handläggning.

Vad kan då detta resultat bero på? Ett av skälen som skulle kunna ligga till grund är de utredningsmallar som använts vid i stort sett alla de utredningar vi läst. Av rubrikerna att döma finns inget avsnitt som särskilt hänvisar till barnets situation. Detta skulle kunna härledas till att kommunens riktlinjer kring ekonomiskt bistånd inte på ett tydligt sätt har implementerat hela innebörden av ett barnperspektiv. Då avser vi klarläggningen av det enskilda barnets situation, både via ett vuxet barnperspektiv och genom barnets egna åsikter, kombinerat med kunskaper och erfarenheter kring barns behov i stort. Barnen har helt enkelt inte blivit en målgrupp för utredningar när föräldrarna ansöker om ekonomiskt bistånd. Att det är föräldrarna som ansöker innebär givetvis inte att de ensamma berörs av situationen. Även familjens barn berörs i allra högsta grad och deras upplevelse och tankar kring sina livsvillkor skiljer sig naturligtvis från de vuxnas.

Att införa arbetsmetoden BBIC som standard även vid handläggningen av ekonomiskt bistånd eller att införa Barnkonsekvensanalys som metod kan vara ett steg mot att underlätta för handläggarna i utredningsförfarandet, då detta medför att barnens möjlighet till delaktighet ökar och att de i utredningar då blir synliga. Vidare kan arbetsmetoderna öka kunskapsläget kring barnperspektivet och vad det innebär. Arnér och Tellgren (2006) lägger stor vikt vid att intagandet av ett barnperspektiv kräver att man lyssnar på barnet och följaktligen genom barnet skaffar sig en uppfattning om dess situation.

Utifrån egen erfarenhet vill vi också framhäva vikten av att man som handläggare vill ha tydliga riktlinjer och rutiner för hur arbetet ska bedrivas, dels för att skapa en samsyn kring ärenden men också för att motverka godtycke. Ett sätt att skapa dessa tydliga riktlinjer för

organisationerna kan vara att konkretisera de punkter som Socialstyrelsen och Länsstyrelserna (2003) kommit fram till, i sin studie kring barnperspektiv och handläggning av ekonomiskt bistånd. Sammanfattningsvis uttrycker de att det i kommunala riktlinjer ska anges hur barnperspektivet ska beaktas och att handläggare måste ha en delegation som möjliggör ett spelrum för att eventuellt bevilja bistånd till barnfamiljer utöver riksnormen. De framhåller också betydelsen av att handläggare dokumenterar barnperspektivet och lägger vikt vid att det ska finnas rutiner för detta. Ett sätt att skapa rutin för detta är att införa en egen rubrik avseende barnen i den utredningsmall eller checklista som används i utredningsprocessen. Som vi tidigare nämnt tycks det saknas i de utredningsmallar som använts i utredningarna som vi har undersökt.

Ytterligare en faktor vi funderar över i sammanhanget är om det kan finnas en rädsla inför att låta barnens röst bli mer påtaglig i utredningar kring ekonomiskt bistånd. Naturligtvis skulle det kunna finnas en osäkerhet utifrån en ovana att faktiskt prata med barn, men vi tänker också på en annan tveksamhet inför att belysa barnens situation. Då en av oss arbetar med just ekonomiskt bistånd gör vi ett antagande, som delvis baseras på erfarenhet, att handläggningen av dessa ärenden styrs i hög grad utifrån ekonomisk resurstilldelning och politiska beslut. Med en stark politisk styrning som primärt framhåller den ekonomiska faktorn kan det för den enskilda handläggaren vara svårt att låta barnens situation bli alltför avgörande. Genom att underlåta att klargöra barnens situation i någon vidare bemärkelse skulle detta medföra att ärendehandläggningen blir mindre komplicerad. Näsman (1995) diskuterar detta delvis och menar att vuxna som ger barn status som aktörer och medskapare också tvingas till ett större ansvar i någon mån. Om detta antagande skulle visa sig vara sant är det en viktig politisk fråga för kommunens beslutsfattare att genom ett tydliggörande av barnet i sina beslut sätta barnperspektivet högre på dagordningen.

Kanske tvekar handläggarna också inför att tala med barnen i det tidiga skede som de aktuella utredningarna avser. Handläggarna anser eventuellt att barnets situation inte behöver beaktas i någon större utsträckning i det fall behovet av ekonomiskt bistånd inte kvarstår under en längre period. Den rapport från Socialstyrelsen och Länsstyrelserna (2003) vi tidigare refererat till utgår också i stort ifrån tanken att det är barn i familjer med långvarigt behov av ekonomiskt bistånd som måste uppmärksammas. Här vill vi gärna ifrågasätta behovet av att se och höra barnen bör infinna sig omedelbart när kontakten med socialtjänsten uppstår. Varför är barnens situation och inställning bara av intresse när det gått en längre tidsperiod? Att det är föräldrarna som ansöker om ekonomiskt bistånd förändrar inte att också barnen lever i ekonomisk utsatthet, eller som i vår studie hemlöshet. Det torde vara mycket svårt att initialt avgöra huruvida kontakten med socialtjänsten kommer att bestå, varför barnen bör lyftas fram från början, inte minst med anledning av respekt för dem och deras situation och de goda följder ett sådant bemötande kan få för barnen både ur ett kort och ur ett längre perspektiv. I vår mening är det självklart att barnets åsikter redan från start höjer kvaliteten på de bedömningar som görs och de beslut som senare fattas.

En annan viktig aspekt att här diskutera är huruvida lagen kan anses vara tillräckligt tydlig avseende dokumentationsskyldighet. Studier som vi tidigare presenterat har visat att handläggare i stor utsträckning underlåter att dokumentera barns delaktighet, medan det visat sig att barnen egentligen varit mer delaktiga. Det finns ändå en risk, tror vi, att handläggare som intervjuas i detta hänseende tenderar att i viss utsträckning uttrycka att de arbetar i högre grad med barns delaktighet än vad som faktiskt sker. Detta påstår vi utifrån argumentet att det som redovisas i utredningen är de fakta som handläggaren anser är relevant för bedömningen. Redovisas inte barnens situation i någon större utsträckning torde det således tyda på att den

inte heller tillmäts någon större betydelse. Vi anser att lagens dokumentationsskyldighet borde förtydligas på detta område, genom tydligare bindande regler på området. Det skulle medföra större möjlighet att faktiskt utvärdera hur socialtjänsten uppfyller lagens intentioner.

Huruvida vårt resultat härstammar från brister i lagstiftningen, i kommunala riktlinjer, i rutiner vid utredningsförfarandet eller i dokumentationen, eller om bristerna istället står att finna i kunskapsläget hos politiker, ledning eller handläggare är inte möjligt att svara på i denna studie. Hur resultatet skulle kunna förbättras i framtiden överlämnar vi således till våra uppdragsgivare att utvärdera. Detta är något som inte ryms inom ramen för vår uppsatsstudie och motsvarar heller inte syftet med denna. Vår egen uppfattning angående de aktuella resultaten är att det sannolikt är en kombination av de ovannämnda orsaker som ligger bakom studiens resultat.

8.2 Frågor för framtiden

Vår lagstiftning är skriven och tolkas av vuxna. Utredningarna vi studerat speglar vad vuxna dokumenterar kring barnen och deras situation. Vi som utfört just denna studie är vuxna och det är vi som tolkar resultatet av studien och kommer med reflektioner kring denna. Mot denna bakgrund leds vårt resonemang till barnens delaktighet, det som hela vår undersökning egentligen fokuserar. En intressant uppföljning av denna studie skulle kunna innebära att vi riktar forskningen direkt till de berörda barnen. Att låta barnen bli en del av den forskningsprocess som rör dem själva är positivt ur flera aspekter, inte minst ur ett maktperspektiv (se bland annat Kvale, 1997). Genom att intervjua barnen som är aktuella i de intervjuer vi läst skulle vi få en bild av deras egen upplevelse av delaktighet. Vad anser de själva om sina möjligheter att påverka? Studien skulle på tydligt sätt skapa en plattform för barnen och fokusera deras åsikter i frågan. Om de hade blivit tillfrågade i de aktuella ärendena; vad hade de själva lyft fram som viktiga faktorer?

Ytterligare studier på barn i hemlöshet skulle vara av stort värde tror vi. Det är som vi redan tidigare angett ett växande problem med hemlöshet i vårt land, vilket också innebär att allt fler barn drabbas. Problemet börjar uppmärksammas alltmer, men vi vet lite om barnen. När vi berättar för människor vad vår uppsatsstudie undersöker blir reaktionen oftast detsamma som vi valt att kalla vår uppsats: *Hemlösa barn – finns dom?* Det är med andra ord viktigt att lyfta fram dessa barns situation i ljuset. Vad medför hemlöshet för barnen? Vad för konsekvenser i nuet framkallas av en sådan situation?

Det hade också varit spännande att komplettera vår studie med intervjuer av berörda handläggare, för att jämföra det utredningarna visar med handläggares egen syn på sitt arbete. I vilken mån anser de att barnen är delaktiga? Anser de att barnen bör vara delaktiga i högre grad? Vad krävs för att handläggare ska uppleva sig kunna utveckla sitt arbete ur ett barnperspektiv? Saknas kompetens och utbildning eller är lagar och riktlinjer för luddigt formulerade? Handlar det kanske främst om organisatoriska faktorer? I det senare fallet kommer vi in på den frågan som diskuterades i samband med vår slutdiskussion, att politiska makthavare måste fatta sina beslut utifrån ett tydligt barnperspektiv för att möjliggöra för sina tjänstemän att arbeta i samma linje.

Det hade också varit intressant att komplettera studien genom att fokusera på de rutiner som finns vid både insamlandet av utredningsmaterial, såsom exempelvis checklistor vid nybesök, och rutiner vid dokumentation. Vi har mycket liten kunskap kring de rutiner som föreligger på de olika socialkontoren, men utifrån våra resultat kan vi sluta oss till att det vore önskvärt

med en egen rubrik för barnen både i checklistor vid nybesök samt i utredningsmallen då detta ökar möjligheterna till att man synliggör barnen redan från början.

En uppföljningsstudie några år fram i tiden skulle kunna visa om utredningsförfarandet förändrats i takt med att BBIC införs som metod också inom arbetet med ekonomiskt bistånd. Syftet med den utredningsmetoden är just att lyfta fram barnen på ett tydligt sätt och vi menar att det troligen kommer att leda till en positiv utveckling för barnen de närmsta åren.

Ytterligare en högst intressant ingång för en kompletterande forskningsstudie är att koppla fenomenet hemlöshet till den bostadspolitik som förs i vårt land. I svt: s Kulturnyheter, 071102, framkom att Göteborg är den stad i Sverige som har störst problem med hemlöshet. Man uppgav en siffra om cirka 3 000 personer som lever under dessa omständigheter. Flera politiska beslut har påverkat den bostadssituation vi idag ser och det är högst angeläget att genom studier visa vilka konsekvenser dessa beslut får för människor som lever i skuggan av dem.

8.3 Slutkommentar

Under arbetet med denna uppsats nåddes vi av förslaget att Barnombudsmannen ska läggas ner och ersättas av en barnkommitté, som inte alls skulle få samma pådrivande befogenheter gentemot myndigheter som Barnombudsmannen har idag. Efter en debatt backade dock socialminister Göran Hägglund och menar nu att Barnombudsmannen är alltför viktig genom tillvaratagandet av barns rättigheter och bör därmed inte försvinna (www.bo.se).

Vår studie visar att Barnombudsmannen i allra högsta grad behövs och kanske krävs istället en förstärkning av Barnombudsmannens roll. FN har en barnrättskommitté som har föreslagit Sverige att stärka Barnombudsmannens roll som borde ges möjlighet att pröva individuella klagomål från barn (www.bo.se). Att ett förslag om nedläggning kommer på dagordningen är oroväckande, anser vi, även om det alltså inte för närvarande är aktuellt. En nedläggning kan i vår mening få betydande konsekvenser för barnen i vårt land. Barnombudsmannen framhåller själv att arbetet med att genomföra FN:s barnkonvention i svenska myndigheter kommer att avstanna om så sker (www.bo.se).

Vi anser att vår undersökning bidrar till att visa att alla åtgärder som förringar barns rättigheter och möjligheter vore att gå i fel riktning. Sverige kan antagligen anses vara ett föregångsland på många sätt när det gäller barns rättigheter, men mycket återstår ännu för att vuxna på allvar ska se barnen som likvärdiga medborgare med kompetens och förmågor att själva påverka sina livsvillkor.

9 REFERENSER

Lagar

Socialtjänstlag (SFS 2001:453)
Föräldrabalken (SFS 1949:381)

Propositioner

Regeringens proposition 1996/97:124: *Ändring i socialtjänstlagen*. Stockholm: Socialdepartementet.

Skrifter i Statens Offentliga Utredningar (SOU)

SOU 2005:88: *Vräkning och hemlöshet – drabbar också barn*. Stockholm: Slutbetänkande av Utredningen om vräkning och hemlöshet bland barnfamiljer.

SOU 1997:116: *Barnets bästa i främsta rummet*. Barnkommitténs huvudbetänkande.

Socialstyrelsens författningssamling

SOSFS 2006:5: *Dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Avgöranden

Justitieombudsmannens utlåtande: JO 2004/05, s. 192. Dnr 4502-2002 och 1153-2003.

Justitieombudsmannen: www.jo.se. Dnr 3612-2002.

Litteratur

Andresen, Ragnhild, red. (2002): *Sociala nätverk, grupper och organisationer: praktiskt arbete och teoretisk reflektion*. Stockholm: Natur och Kultur.

Arnér, Elisabeth/Tellgren, Britt (2006): *Barns syn på vuxna – att komma nära barns perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Barnombudsmannen (2000): *Mänskliga rättigheter för barn – ett informationsmaterial om FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB

Edenhammar, Karin (1994): *Respekt för barnets åsikter*. I Sällqvist, Anna, red (1994): *Respekt för barnet*. Stockholm: Rädda Barnens Förlag.

Edvardsson, Bo (2003): *Kritisk utredningsmetodik – begrepp, principer och felkällor*. Stockholm: Liber AB.

Ewerlöf, Göran (1994): *Barnets bästa i ett juridiskt perspektiv*. I Sällqvist, Anna, red (1994): *Respekt för barnet*. Stockholm: Rädda Barnens Förlag.

- Ewerlöf, Göran/Sverne, Tor/Singer, Anna (2004): *Barnets bästa. Om föräldrars och samhällets ansvar*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- Hammarberg, Thomas (1997): *Barnkonventionens bärande idé i barnets intresse*. I Barnkommittén (1997): *Barnets bästa – en antologi*. Bilaga 1 till SOU 1997:116.
- Hart, Roger (1997): *Children's participation: the theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. London: Earthscan.
- Hollander, Anna/Borgström, Katarina, Alexius (2005): *Rättsvetenskapliga metoder*. I Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red)(2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Hydén, Håkan (2001): *Rättsregler – En introduktion till juridiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kihlbom, Magnus (1997): *Barns bästa och barns behov*. I Barnkommittén (1997): *Barnets bästa – en antologi*. Bilaga 2 till SOU 1997:116.
- Näsman, E (1995): *Vuxnas intresse av att se med barns ögon*. I Dahlgren, L & Hultqvist, K (Red): *Seendet och seendets villkor - en bok om barn och ungas välfärd*. Stockholm: HLS Förlag.
- Petersson, Gunilla (2003): *Med hänsyn till barnets vilja? Socialtjänstens barnperspektiv och den nya välfärdsstatens villkor*. I Sandin, Bengt/Halldén, Gunilla (red)(2003): *Barns bästa – en antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Stockholm/Stephag: Brutus Östlings Bokförlag Symposium
- Rasmusson, Bodil/Hyvönen, Ulf/Mellberg, Lina (2004): *Utvärderingsmöten i BBIC – en studie av barns delaktighet och medbestämmande*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Ringbäck Weitoft, Gunilla (2006): *Barn i ekonomiskt utsatta familjer*. I Socialstyrelsen : *Social rapport*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Schiratzki, Johanna (2003): *Barnkonventionen och barnets bästa – globalisering med reservation*. I Sandin, Bengt/Halldén, Gunilla (red)(2003): *Barnets bästa – en antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium AB
- Schiratzki, Johanna (2006): *Barnrättens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Schiratzki, Johanna (2005): *Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige*. Uppsala: Iustus Förlag AB.
- Socialstyrelsen (2006): *Barn och unga i socialtjänsten. Utreda, planera och följa upp beslutade insatser*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2006): *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*. Handbok för handläggning. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2004): *Samtal med barn i socialtjänsten*. Kunskapsöversikt. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen/Länsstyrelserna (2003): *Barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd*. Tillsynsåterföring. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2003): *Ekonomiskt bistånd. Stöd för rättstillämpningen och handläggning av ärenden i den kommunala socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (1996): *Barn i fokus – slutrapport*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Sylwander, Louise (1997): *Ge röst åt barnet*. I Barnkommittén (1997): *Barnets bästa – en antologi*. Bilaga 2 till SOU 1997:116.

Thurén, Torsten (2004): *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö: Liber AB

Utrikesdepartementet (2006): *Mänskliga rättigheter – Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Utrikesdepartementet

Vetenskapsrådet: *Forskningsetiska principer - inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet

Widerberg, Karin (2002): *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Artiklar

Andersson, Gunvor/Swärd, Hans (2007): *Hemlösa barn: till det mest smärtsamma hör den känsla av hopplöshet som de förmedlar*. I *Socionomen*, 7/2007, s. 46-52.

Eriksson, Maria/Näsman, Elisabet (2007): *Delaktighet i familjerättsprocesser för barn som upplevt pappas våld mot mamma*. I *Socionomen*, 6/2007, s. 78-89.

Shier, Harry (2001): *Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations*. I *Children & Society*; vol 15 (2001), s.107 -117.

Qvarsell, Birgitta (2003): *Barns perspektiv och mänskliga rättigheter – godhetsmaximering eller kunskapsbildning?* I *Pedagogisk forskning i Sverige*, 2003, årg 8, nr 1-2, s. 101-113.

Internetkällor

Barnombudsmannen: www.bo.se

Barnombudsmannen (2006): *Uppnå kvalitet i beslut som rör barn och unga*. Faktablad 2: www.bo.se

Barnombudsmannen (2006): *Barns och ungas rätt till inflytande i kommuner och landsting*. Faktablad 3: www.bo.se

Nationalencyklopedin: www.ne.se

Hejsan!

Vi heter Camilla Larsson och Kristin Bäckstrand och läser för närvarande på socionomprogrammets sjunde termin. Det innebär att vi just påbörjat arbetet med vår c-uppsats och eftersom flertalet av Göteborgs stadsdelar berörs av vår uppsatsstudie vill vi på detta sätt presentera oss.

Fördelningsprojektet i Göteborgs Stad handlägger ärenden rörande bostadslösa personer i kommunen. Under år 2006 konstaterades att 96 av projektets utredda ärenden också berörde barn, vilket var överraskande. Referensgruppen för Fördelningsprojektet vill nu veta mer om de aktuella barnen och av den anledningen har vi fått uppdraget att studera dessa ärenden närmare.

Vi har efter en första gallring beslutat att granska mellan 20 och 30 ärenden mer ingående. Via en dokumentanalys av utredningar ska dessa ärenden studeras ur ett barnperspektiv. Initialt undersöks Fördelningsprojektets utredning samt den inledande utredningen på det socialkontor till vilket ärendet blivit fördelat.

Vi vill noga framföra att vi följer Vetenskapsrådets forskningsetiska riktlinjer, vilket bland annat innebär att alla uppgifter som skulle kunna röja klienters eller handläggares identitet kommer att tas bort eller förändras i vår slutliga uppsats. Vi kommer också att avidentifiera olika stadsdelar för att säkerställa att ingen blir utpekad. Utredningsmaterial kommer att läsas via websotis och den delen av uppsatsarbetet är förlagd till socialjourens lokaler. Den handläggarkod som kommer att användas är tillhörande Kristin Bäckstrand, som också arbetar som vikarie på socialjouren.

Vi vill även betona att vår studie inte syftar till att värdera riktigheten i de beslut som fattats, uppgiften är enbart att studera i vilken grad barnperspektivet lyfts fram i aktuella ärenden.

Om du har några frågor kring vår studie kan du kontakta oss på telefon:

Camilla Larsson	0734 - 00 00 00
Kristin Bäckstrand	0702 - 00 00 00

Du kan också kontakta Mari Andersson, enhetschef på socialjouren och vår kontaktperson för uppdraget. Hon nås på socialjouren, tfn: 365 87 00.

Med vänlig hälsning

Camilla & Kristin